

LANGUES

LÉGISLATION : Mémorial A - 872 du 27 septembre 2018

PRISE D'EFFET : 1er octobre 2018

Recueil réalisé par le

MINISTÈRE D'ÉTAT - SERVICE CENTRAL DE LÉGISLATION

www.legilux.public.lu

Sommaire

Loi du 24 février 1984 sur le régime des langues (telle qu'elle a été modifiée).....	3
Loi du 9 décembre 1976 relative à l'organisation du notariat (telle qu'elle a été modifiée) (Extrait: Art 36)	4
Arrêté ministériel du 10 octobre 1975 portant réforme du système officiel d'orthographe luxembourgeoise¹.....	5
ANNEXE	5
Wéi ee Lëtzebuergesch schreift.....	5
Sprooch a Schréft	5
Vokaler	5
1. Kuurz Vokaler	5
2. Laang Vokaler	7
3. Duebelvokaler	8
4. Vokaler an onbetounte Silben	9
Konsonanten.....	9
1. Quantitéitsregelen (vgl. Vokaler)	9
2. Qualitéitsregelen	11
(a) Verschloss- a Reiflauter um Ufank an am Wuert.....	11
(b) Verschloss- a Reiflauter um Enn vum Wuert.....	13
Lautkoppelen	15
Hallefkonsonanten	16
D'Wieder am Saz	17
Dräi Sproochgewunnechten an der Schréft	17
1. Keen -n no der « Äifeler Regel »	17
2. Mëll Konsonanten amplaz schaarfer um Enn	17
3. Mëll Konsonanten am Wuert, schaarfer um Enn	19
Sonner Sproochen.....	20
1. Vokaler	20
2. Konsonanten	20
Règlement grand-ducal du 6 juillet 1994 portant création de certificats et diplômes attestant la compétence de communication en langue luxembourgeoise.....	21
Règlement grand-ducal du 30 juillet 1999 portant réforme du système officiel d'orthographe luxembourgeoise	22
Règlement ministériel du 29 janvier 2001 portant certification des compétences de communication en luxembourgeois	28
Règlement grand-ducal du 5 février 2007 déterminant l'organisation du Conseil permanent de la langue luxembourgeoise	32
<u>Loi du 20 juillet 2018 portant sur la promotion de la langue luxembourgeoise</u>	

Voir également:

Constitution: Art. 29

Code communal: Loi communale du 13 décembre 1988 Art. 14

---

¹ L'arrêté ministériel du 10 octobre 1975 est abrogé par le règlement grand-ducal du 30 juillet 1999 portant réforme du système officiel d'orthographe luxembourgeoise. Toutefois, l'annexe de l'arrêté précité est à considérer comme faisant partie intégrante du nouveau règlement.

Loi du 24 février 1984 sur le régime des langues,

(Mém. A - 16 du 27 février 1984, p. 196; doc. parl. 2535)

modifiée par:

Loi du 23 septembre 2018 (Mém. A - 872 du 27 septembre 2018; doc. parl. 7142).

Texte coordonné au 27 septembre 2018*Version applicable à partir du 1er octobre 2018***Art. 1er. Langue nationale.**

La langue nationale des Luxembourgeois est le luxembourgeois.

Art. 2. Langue de la législation.

Les actes législatifs et leurs règlements d'exécution sont rédigés en français. Lorsque les actes législatifs et réglementaires sont accompagnés d'une traduction, seul le texte français fait foi.

Au cas où des règlements non visés à l'alinéa qui précède sont édictés par un organe de l'Etat, des communes ou des établissements publics dans une langue autre que la française, seul le texte dans la langue employée par cet organe fait foi.

Le présent article ne déroge pas aux dispositions applicables en matière de conventions internationales.

Art. 3. Langues administratives et judiciaires.

En matière administrative, contentieuse ou non contentieuse, et en matière judiciaire, il peut être fait usage des langues française, allemande ou luxembourgeoise, sans préjudice des dispositions spéciales concernant certaines matières.

(Loi du 23 septembre 2018)

«Art. 3bis. Langue des signes

(1) La langue des signes allemande, ci-après « langue des signes », est reconnue au Luxembourg.

(2) Les personnes malentendantes, sourdes ou privées de l'usage de la parole ont le droit de recourir à la langue des signes dans leurs relations avec les administrations relevant de l'État.

Sur demande écrite auprès du ministre ayant la politique pour personnes handicapées dans ses attributions, au moins quarante-huit heures avant la réunion, ce dernier se charge de l'organisation de l'interprétation. Les frais d'interprète sont à charge du budget de l'État.

(3) Toute personne malentendante, sourde ou privée de l'usage de la parole, ses enfants, ses parents, ses grands-parents, sa fratrie ainsi que son conjoint ou son partenaire, au sens de l'article 2 de la loi modifiée du 9 juillet 2004 relative aux effets légaux de certains partenariats, qui utilisent la langue des signes et résident au Luxembourg ont droit à un apprentissage gratuit de celle-ci ne dépassant pas, par bénéficiaire, le nombre total de 100 heures et organisé par le Centre pour le développement des compétences langagières, auditives et communicatives.

Tout élève malentendant, sourd ou privé de l'usage de la parole a le droit de suivre son enseignement fondamental et secondaire dans la langue des signes selon les conditions fixées par la loi du 20 juillet 2018 portant création des Centres de compétences en psycho-pédagogie spécialisée en faveur de l'inclusion scolaire.¹»

Art. 4. Requêtes administratives.

Lorsqu'une requête est rédigée en luxembourgeois, en français ou en allemand, l'administration doit se servir, dans la mesure du possible, pour sa réponse de la langue choisie par le requérant.

Art. 5. Abrogation.

Sont abrogées toutes les dispositions incompatibles avec la présente loi, notamment les dispositions suivantes:

- Arrêté royal grand-ducal du 4 juin 1830 contenant des modifications aux dispositions existantes au sujet des diverses langues en usage dans le royaume;
- Dépêche du 24 avril 1832 à la commission du gouvernement, par le référ. intime, relative à l'emploi de la langue allemande dans les relations avec la diète;
- Arrêté royal grand-ducal du 22 février 1834 concernant l'usage des langues allemande et française dans les actes publics.

¹ Cet alinéa entre en vigueur le 1er octobre 2020.

Loi du 9 décembre 1976 relative à l'organisation du notariat,
(Mém. A - 76 du 14 décembre 1976, p. 1230; doc. parl. 1888)

modifiée entre autres par:

Loi du 25 mars 1991 (Mém. A - 20 du 11 avril 1991, p. 452; doc. parl. 3434).

Extrait: Art. 36

Art. 36.

Les notaires sont obligés de se servir pour la rédaction des actes de la langue française ou allemande, au choix des parties.

(*Loi du 25 mars 1991*) «Toutefois, pour les actes reçus en vertu de la loi du 10 août 1915 concernant les sociétés commerciales telle qu'elle a été modifiée par la suite, de la loi du 25 mars 1991 sur les groupements d'intérêt économique, du règlement CEE N° 2137/85 du Conseil du 25 juillet 1985 relatif à l'institution d'un groupement européen d'intérêt économique (GEIE) et de la loi du 25 mars 1991 portant diverses mesures d'application dudit règlement CEE N° 2137/85, ils peuvent, si les comparants le demandent, et à condition de comprendre et de parler cette langue, rédiger l'acte en langue anglaise et faire suivre la version anglaise d'une version rédigée en langue française ou allemande.» En cas de divergence entre la version française ou allemande, d'une part, et la version anglaise, d'autre part, la version française ou allemande fera seule foi, à moins que les parties ne stipulent que la version anglaise fera seule foi entre parties.

Il est fait mention à l'acte, tant de la connaissance de l'anglais par le notaire que de la demande des comparants quant à l'utilisation de la langue anglaise.

En tous les cas, le texte français ou allemand peut être suivi d'une traduction en langue anglaise.

Arrêté ministériel du 10 octobre 1975 portant réforme du système officiel d'orthographe luxembourgeoise.¹

(Mém. B - 68 du 16 novembre 1976, p. 1365)

WÉI EE LËTZEBUERGESCH SCHREIFT

SPROOCH A SCHRËFT *

Eng Schrëft, déi sech jhust dem Gehéier no schreift, as dem *Lëtzebuerger Dixionär* séng nüt: hallef verléisst se sech op d'Ouer, hallef op d'Gewunnecht. 'T as keng reng phonetesch, ma och eng historesch.

Gemengerhand hale mir äis un d'héidäitscht Wuertbild, dat mir gewinnt sin, wou et néideg as, och un dat franséisch.

All Sprooch am Land schreift sech esou, ma 't geet ewell duer, wa mer **eng** gutt erëmginn: eis Ëmgangssprooch — e Guttlännesch, dat d'Leit iwwerall verstin. Dat heesch nüt, jidderee misst et schwätzen, ma nëmmen, all Mënsch kéim dermat zuwee. Wéi ee sonner Sprooche schreift, dovu geet um Enn och Rieds.

Eist Lëtzebuergesch schreift den Dixionär nom laténgeschen ABC. All Schreifmaschin packt et, déi mat däitsch a franséisch eens gët (si brauch ä, è, é an ^, keen ß). All Dréckerei kritt et gesat.

Eis Ufanksbuschtawé sti grouss a kleng wéi am Däitschen. Eis Sazzeeche stin och d'nämmlecht, an d'Silbe gi grad esou zerluegt.

D'Ausloosszeechen (Apostroph) steet nëmme fir Lauter, déi ewechfalen, nüt, ewéi fréier, och fir Duebelvokaler (*e'*, *o'* = *éi*, *ou*). Jhust den *-n*, deen no der *Äifeler Regel* am Saz virun all Konsonant oons *h*, *d*, *t*, *z* an *n* ausfällt, brauch keen Apostroph.

Frieme Wieder léisst een hir Schrëft, soulang s'och d'Aussprooch behalen, z.B.:

Bühn, Kühler, Manöver, Ös — *Jeep, Match, Meeting, Team* — *Arrêté, Café, Congé, merci.*

Wou mer d'Wiel hun téscht däitsch a franséisch, zéie mer wéinst der Endong d'Wuert dacks iwwert deen däitsche Leesch (ouni stommen *-e*):

Akt, Fotograf, Maschinist, Politik, populär, rapid, Satellit, Vitamin,

wann nüt d'Aussprooch äis franséisch schreiwen deet:

Carrière, Crise, Entr'acte, Fonctionnaire, Gymnastique.

Wa mer lëtzebuergesch Endongen u franséisch Wieder hänken, loosse mer déi stomm franséisch ewech: *de Cours* — *d'Couren*; *den Terrain* — *d'Terrainen*.

Wou ee Vokaler duurch d'Nues schwätzt, kréien s'en Hittchen (Zirkumflex), soubal d'Wuert soss scho Lëtzebuerguer Aschlag huet:

Chamber, Cômbel, Cômptabel, engageieren, Mêmber, mûntéieren, Tîmber, Zément; dacks kënnst et jhust op d'Endong un: *e Camion* — *Camiônien; eng Chance* — *Châncen.* Nasaléiert Vokaler, déi ee mat zwéi Buschtawé schreift, kënnnen ouni ^ stoën: *Daimsschong, Foussballsterrain, guindéiert, Main d'œuver, pointéieren, Zeintür.*

Nom Dixionär stingen all » um *m*, *n* **hannerum** Vokal, ma dat setzt sech nüt gutt. En Hittche bedeit hei nüt, wéi fréier, datt de Vokal némme laang as (*ê*, *ô* ≠ *ee*, *oo!*).

VOKALER

D'Lëtzebuergesch huet dräierlee Längte vu Vokaler: kuurz, halleflaang an iwwerlaang, z.B. *Lach*(Loch) — *Lag*(Lage) — *Laach*(Lache, Gelächter), phonet.: [lax] — [la:x] — [lå::x].

Mir ënnerscheden an der Schrëft kuurz a laang. Halleflaang an iwwerlaang Vokaler schreiwe mer eent ewéi d'anert. Zemoools well mer d'Iwwerlängten nüt méi sou däitlech schwätze wéi soss a well een se jhust an der leschter Silb vum Saz kloër héiert. Den [à:] baut sech of zu [a:].

Haaptregel (Quantitéitsregel):

Ee Vokal viru méi Konsonante liest sech kuurz — ee Vokal virun engem Konsonant liest sech laang.

Ee Vokal um Enn vum Wuert liest sech laang — en duebele Vokal liest sech èmmer laang.

Eis kuurz a laang Vokaler sin nüt némme verschidden an der Längt, ma och am Klank. Déi kuurz sin duurchewech méi labber, méi affen ewéi déi laang: *Sich*(Suche) — *Sicht*(Sicht): [ziç] — [zi::çt]; *Zuch*(Zug) — *Zuucht*(Zucht): [tsux] — [tsü::xt]. Souwält geet eis Schrëft nüt.

Besonnensch eis viischt kuurz Vokaler, apaart *e* an *ä*, schwätze sech oons dat och nach méi odder manner gespaant, deemno watfer Konsonanten nokommen. Viru *g*, *k*, *j*, *ch[ç]*, *ng[n]* héiert een s'all eng Iddi méi héich (méi zou): [θ > e], [æ > ε], och: [a > ʌ], [ɔ > ʊ]. Eis Schrëft weist deen Ënnerscheid jhust beim kuurzen è/é [θ/e]: *Dëll, Dësch* — *déck, déng*.

1. Kuurz Vokaler: a, ä, è/é**), i, o, u — [a/ʌ], [æ/ε], [θ, ɔ/e], [i], [ɔ/ʊ], [u].

E Vokal liest ee kuurz viru méi Konsonanten, um Enn vum Wuert bal némmen, wann en -n ewechfällt. Kuurze Vokal hu mer soss nüt um Enn vum Wuert, oons an e puer schwaach betounte Wieder: *de = du; ma = mä/mee; se = si; ze/zu = zou* asw.

¹ L'arrêté ministériel du 10 octobre 1975 est abrogé par le règlement grand-ducal du 30 juillet 1999 portant réforme du système officiel d'orthographe luxembourgeoise. Toutefois, l'annexe de l'arrêté précité est à considérer comme faisant partie intégrante du nouveau règlement reproduit à la page 26 du présent chapitre.

* D'Lautwerter téscht [ ] sti (vereinfacht) nom International Phonetic Alphabet/German Version = IPA (G).

** è/é [ɔ/e] zielt fir 1 Phonem; déi zwou Varianten (è/é) si komplementär verdeelt: /é/ virun [ç, g, j, k, η], /è/ virun all aner Konsonant; bei [æ/ε] no däi nämmlechter Regel héiert een den Ënnerscheid nach gutt, obschons een Zeechen duergeet (ä), bei [ɔ/ʊ] an [a/ʌ] ewell manner (o, a).

Nom kuurze Vokal schreiwe mer all eenzelne Konsonant duebel, soss liest een de Vokal laang, oons virum *x* an an dene Wieder enner (*a*, *b*, *c*).

Amplaz *kk* steet *ck*, amplaz *zz* steet *tz*. Virum *x* [ks] liest all Eenzelvokal sech kuurz.

De *g* steet nëmmen duebel, wann een *e* [g] schwätzt, den *s* nëmmen als schaarfen [s] (vgl. *b*, *c*).

Kuurzen *ä* [æ/ɛ] schreiwe mer *ä* odder *e* no séngem däitschen odder franséische Middel; wa mer kee Verglach fannen, èmmer *e*, 't sief dann, 't as engem lëtzebuergeschen *a* sain Ëmlaut.

Kuurzen *ë* (hallefronnen *ö*) seet sech virun all Konsonant oons *g*, *k*, *j*, *ch* [ç], *ng* [ŋ] (d.h. och [ks] = *x/chs* an [ŋk] = *nk*); virun dene Lauter gët en zum *é*.

Den *ë* as èmmer kurz. Betount [θ] kritt en Tëppelen (Trema), onbetount [ə] meesch tens keng (oons nom laange Vokal, vgl. 2).

Grad esou kritt den é[e] betount e Stréch (Akut) a soss meesch tens nüt, (an *ech*, *dech*, *mech*, *sech* keemol).

- a: Ball, dacks, Fatz, faxen, ganz, Kapp, lass, Nascht, schaffen, Stack, Trapp
- ä/e: Äppel, Bäcker, Kächen, schwätzten, Wäsch; awer: Bett, Eck, Hex, Pech, Rescht, setzen
- ë/e: èmmer, Fénster, Hëtzt, Krëpp, Lëscht, Métsch, Pëtz, rëselen, Tëppel, sëtzen
- é/e: Béchs, déck, fex, Méck, néng, pénken, réckelen, Spéngel, wénken, zécken
- i: Bidden, Dill, Hick, iwwer, Kichen, Lidd, mixen, Pillem, Schlitt, Wichs, Zich
- o: Botz, Box, glott, Hond, Jong, kromm, Popp, Roff, Schotz, stoppen, Tock, Zocker
- u: Dunn, Fudder, gutt, Hummer, Jux, Kutsch, Mupp, Nuddel, stuckelen, Wutz, Zuch

(De Lëtzebuerger Dixionär huet bis zum Buschtaf B nach en Zeeche weider fir *ë* gebraucht = *ö*, wann d'däitscht Wuert *o* odder *ö* hat — ma domadder gouf opgehalen, well 't hätt zevill verkurbelt.)

(a) Bei hefege kuurze Wieder geet och nom kuurze Vokal dacks ee Konsonant duer, soulang näischt ka verwiesselt gin: *am*, *an*, *as*, *bas*, *bis*, *den*, *dem*, *din* (*dun*), *dran*, *drop*, *drun*, *äm*, *ës*, *et*, *gin*, *hun*, *hut*, *mat*, *nét*, *ob*, *op*, *schon*, *sin*, *stin*, *un*, *um*, *vun*, *zum* asw. D'Virsilben *an*-, *äm*-, *mat*-, *on*-, *op*-, *un*-, *ver*-, *zer*- brauchen alt keng duebelgeschriwwen Konsonanten; si gin duerfir awer richteg gelies. Och wa mer däär Silben un anerer drunhänken, kënne mer s'esou loossen: *dodrop*, *domat*, *dovun*, *eran*, *eräm*, *erop* asw.

Ënnerschede muss een nëmmen hei ands do: *dat*(das/jenes) an *datt*(daß), *hat*(hatte/hattet) an *hatt*(es/sie).

Jhust fir dee Grapp Wieder maache mer d'Schrëftbild méi liicht, fir Haaptwiederer nüt, z.B.: *Mir hun den Hunn*.

(b) Virum eenzelne g — tëscht zwéi Vokaler — liest een a Lëtzebuerger Wieder de Vokal kuurz. De *g* liest sech do wéi *e* [j] nom *i*, wéi *e* schwaachen [x] odder [γ] nom *u*, vum selwen, well et jhust kuurzen *i* an *u* do gët:

Bigel, Brigel, Digel, Ligen, Spigel, Vigel — Dugend, Kugel, Vugel, ondugen, verlügen, gezogen.

Ma a frieme Wieder (och an eise Vir- an Uertsnimm) muss een de *g* zweemol schreiwen, soss liest een de Vokal laang. Hei seet de *gg* sech [g], den eenzelne *g* sech [g], [j] an [γ]:

[g]: *Bagger, Bugger, Buggy, Nugga, Schiggeri, schmoggelen, Wagging*, och: *Beggen, Diggel, Maggi, Siggi*;

[g]: *Figen, Neger*; [j]: *Fliger, Ligestull, Regel, Segel, Segen*; [γ]: *Jugend, Lager, Schlager*.

Och um Enn vum Wuert liest ee Vokal sech virum eenzelne *g* [-g = k] hei ands do kuurz:

Fig(figue/Feige), *Grég*(Grégoire), *Grog*(Grog)/ -gg steet ganz selen: *Bulldogg*; ma meesch tens as do de Vokal laang: *Erdrag*, *Fleg*, *Katalog*, *Kolleg*, *Lag*, *Schlag*.

Nom Gesetz vum haarden Auslaut schwätze mer hei [-g] als [k], [-j] als « éch-Laut » [ç] a [-γ] als « och-Laut » [x] (Vgl. Konsonanten 2b).

(c) Virum eenzelnen s — tëscht zwéi Vokaler èmmer e mëllen s [z] — muss een am Wuert de Vokal bal kuurz liesen, bal laang: well en duebelen ss wir e schaarfen s [s]:

kuurz: *Dosen, Fisem, haseleg, Jhosi, Kräsi, Musek, Musel, Quisel, Rësel*;

laang: *blosen, Drasi, Frasel, Keser, pisaken, resen, rosen, Weskand*.

Um Enn vum Wuert — wou jhust schaarfen [s] geschwat gët — steet nom kuurze Vokal èmmer *ss*, nom laange Vokal nëmmen, wann d'héidäitscht Wuert *ss*, *β* odder *chs* huet. Deemno muss de laange Vokal eemol odder duebel stoën:

kuurz: *Bless, Floss, gewëss, lass, Mass, Noss, Sprass, Wiss, zrass*;

laang: *Blos, Blus, Gras, Ris, Vas*; awer: *Faass, Fuuss, Mooss, naass, Strooss*.

A geléinte Wieder huele mer [œ] = ö, [y] = ü mat bái; den y («I-grec ») liest sech op lëtzebuergesch [i] wéi op franséisch. A franséische Wieder schreift den [œ] sech *eu* od. *oeu*, den [Y] *u* an den [U] *ou*, soulang d'Wuert séng friem Fassong nüt verléiert; däitsch Wieder behalen *ö* an *ü*.

[œ] > [θ]: dt. ö/fr. *eu*, *oeu*: *Bevölkerung, förmlech, öffentlech/Boeuf à la mode, Neuschâteau*

[Y]: dt. ü/fr. *u*: *Flüsterkasten, Hüls, Longenentzündong/Culot, Jupe, Musette, Succès*

[U]: fr. *ou*: *Boulevard, Bourse, Couche, Coupe, Foulard, Mazout, Tournée, Touri* s

[i] soë mir fir grich. y: *Chrysanthème, Dynamo, Hypothéik, Krypta, Lycée, Physik, System*

2. Laang Vokaler: a, ä/e*), i, o, u — [a:], [ɛ:/e:], [i:], [o:], [u:].

E Vokal liest ee laang virun engem Konsonant, virum ē an um Enn vum Wuert, oons wann am Saz do den -n ausfällt. Duerfir schreiwe mer de laange Vokal do jhust eng Kéier. Virum ē steet kee laange Vokal duebel, ma nom ē wuel (no *be-*, *ge-*).

Viru méi Konsonante schreiwe mer de laange Vokal duebel, soss liest een e kuurz; ch[ç/x], jh[3], ng[ŋ], sch[f] zielen nom Schrëftbild fir e puer Konsonanten. Virun x[ks] verdueble mer och all laange Vokal, ma z[ts] gëlt fir ee Buschtaf.

Emgekéiert steet kee Konsonant duebel nom laange Vokal oons schaarfen ss[s], keen ck a keen tz.

Laangen e huet d'Ëmgankssprooch zesoën nüt virum r. An Ennsilbe schreiwe mer bal èmmer Duebel-*ee*, och virun engem Konsonant an um Enn, soss verwiessle mer mam ē.

Laangen ä schwätzt d'Ëmgangssprooch jhust virum r, oons a geléinte Wieder, déi nöt no eiser Regel gin. Mir schreiwen èmmer ä, égal wéi d'däitscht odder d'franséisch Wuert et huet; viru méi Konsonanten (-rm, -rs, -rt, -rz/wou d'Wuert nöt bal zweesilbeg gelies gët:) ää odder ae. Eisen -r vokaliséiert sech nämlech licht [ɛ°R < ɛ°ə < ɛ̄ē].

En ë[ə] nom laange Vokal kritt Ponkten, wann en eng nei Silb mécht, wéinstens esoudacks, wéi een e soss falsch géif liesen: -eēn, -iēn, -uēn(-r). Bei -aēn, -oēn(-r) gët manner gär verwiesselt; bei -äen, -äer stin ni Tëppelen um *e*. — Virum laange Vokal si s'och rar (gëedert, gëeelzt).

a/aa: A, Aax, baang, Dag(Tag), Daach(Dach), Haascht, haën, Kaz, mar, Rad, Saaft, Tak

ä/ää: Äärbier, däreg, fäärdeg, Fräen(frais), gär, Häärz, äärt Päärd (och: äert Päerd)

e/ee: Been, Deg(Tage), Deeg(Teig), Ee, elef, gëeelzt, Jeér, leën, Meedchen; Rees, Weess

i/ii: Dir, Gif, Iddi, liicht, Piisch, Pliën(plis), Ris, schif, Schiirtech (och: Schiertech)

o/oo: blo, Drot, elo, fooschen, Hoér, Joér (och: Hor, Jor), Nol, topeg, Won, Zoossiss

u/uu: Bur, duurch, Ku, Kuuscht, Luucht, luussen, Suën(sous), Tur, Uurzen (och: Tuer, Uerzen)

(Den héidäitschen ie[i:] setze mir meeschten nöt: *ni, si*; fir àis as *ie* en Duebelvokal [iə:i:ə]. Als [i:] schreiwe mir e jhust um Enn vum Wuert a geléinte Wieder op -(er)ie an a Meederchesnimm: *Epicerie, Jhandaarmerie, Regie — Félicie, Léonie*/wa mir nöt *Feli, Loni* draus maachen.)

Eis r-Regel no laange Vokaler:

Mir setzen -ier, -uer amplaz -(i)ir, -(u)ur jhust do, wou mer keng Wieder verwiesselen. Bei ää/ae geheie mer an der Ëmgankssprooch näischt duurcherneen, ma *ie* an *ue* hu mer och als Duebelvokaler, z. B.:

De Wiirt wiert sech (besser nöt: *de Wiert wiert sech*); odder:

Fuert duurch de Fuurt (besser nöt: *Fuert duerch de Fuert*).

Esouguer wa mer déi zwee jhust d'nämmlecht schwätzen — [uək], [uək] — hu mer besser, se nöt eent ewéi d'anert ze schreiwen. Um Pabeier muss d'Wuert méi däitlech si wéi am Gespréich.

Eng Grimm Sproochgeschrift muss hei mat eran:

Westgermanesch a/o (a fréier affene Silben a virun ft, hs, ht, r) > lëtzeb. ue mam ie fir Ëmlaut.

Wa mer e Wuert op -ier, -uer begéinen, dat op héidäitsch i, ü, u hätt, dann as et därt echter keent, sain « ie » odder « ue » as -ir odder -ur ze schreiwen.

Duerfir geet *Stuurm, Wuurm* besser ewéi *Stuerm, Wuerm*; *Dir*(Tür), *Stir*(Stirn) besser ewéi *Dier, Stier*.

Huet d'däitscht Wuert awer a, o odder hir Ëmlauter ä, e, ö, da kënnnt et op eisen ue odder ie eraus.

Esou hale mer virum r e Koup Wieder auserneen:

Bur(Brunnen) — Buer(Bohrer, an deemno: Biirchen — Bierchen);

Bir(Birne) — Bier(Bahre), Bier(Bär) an och Bier(Beere).

Zevill kriddeleg wëllt een eleimat nöt sin; eng Rei Wieder schreift sech gut op zwou Manéieren, z.B.: *ech wier* odder *ech wir, lëtzebuergesch* odder *lëtzebuurgesch*.

Op alle Fall gët den r geschriwwen, och wann een e glat nöt méi héiert:

Kuef(Kaff) - Kuerf(Korb);. Wieder(Wetter) - Wierder(Wörter).

A geléinte Wieder kommen [ø:/œ:] = ö, [y:] = ü derbäi; den y (« I-grec ») a geléierte Wieder liese mir [i:]. Franséisch Wieder behalen *eu* od. *oeu* fir [ø:/œ:], *u* fir [y:], ma och *ou* fir [u:], *au* od. *eau* fir [o:], é fir [ɛ:], *ai*, è, ê fir [ɛ:/æ:]; däitsch Wieder stin deemno mat ü(h), ö(h).

D'nasäléiert Vokaler [ü:], [ɛ:/œ:], [ö:] schreiwe sech *am(-n)/em(-n), aim(-n)/eim(-n)/im(-n)/um(-n)/ym(-n), om(-n)*, soulang d'Wuert keng lëtzebuergesch Endong kritt; soss setze mer bei *a, e, i, o, u* en Hittchen op de Vokal.

[ø:/œ:]: dt. ö(h)/fr. eu, oeu: blöd, Fö(h)n, Hörer, Ös/Gueulard, Main d'œuver, Pneu, Queue

[y:]: dt. ü(h)/fr. u, û: Bühn, Drüs, Kühler, üben/Jus, Menu, Pardessus, Piqûre, Revue

[i:]: soë mir fir griich. y: Analys, Asyl, Kyrie, lyresch, Myopie, Myriameter, Oxyd, Syrien

*) ä/e [ɛ:/e:] zielt hei fir 1 Phonem; am Ëmgankslëtzebuergesche sin d'Varianten [ɛ:/e:] komplementär verdeelt: [ɛ:] seet sech — ausbehalen a geléinte Wieder — jhust virun r [x, R, r . . .], wou [e:] nöt virkënt. Muenech Géigenden am Land hu laangen ä an e awer als sonner Phonemer (Éislek, Sauer, Mennet, Musel); plazweis gët et duerbäi nach zweérlee laangen ä [ɛ:/e:] (Belsch Säit, Uewermusel). 'T fënt een och zweérlee laangen o [o:/ɔ:] (Iewescht Éislek, Énnesch Guttlend) odder a [a:/a:] (Wolzer Streech, Mierscherdall, Énnesch Guttlend, esouguer [o:] ö an [ɔ:] ē niefeneen (Énnesch Éislek). Vgl. Sonner Sproochen.

[u:]	fr. <i>ou, où:</i>	<i>Clou, Cours, Filou, Goût, Ragoût, Retour, Tout-à-l'égout</i>
[o:]	fr. <i>au, eau:</i>	<i>Auberge, Chauffeur, Chalumeau, Niveau, Panneau, Plateau</i>
[e:]	fr. <i>é:</i>	<i>Bébé(!), Café(ma mir drénke Kaffì), Congé, Coupé, Paté</i>
[ɛ:/æ:]	fr. <i>ai, è, ê:</i>	<i>Arrêt, Contraire, Crème, Etagère, Forfait, Quête, Retraite</i>
[ã:]	fr. <i>an, en/lëtz. â, ê:</i>	<i>Banquet, Chance, Hortense, Menthe/Châmer, Châncen, Mêmber</i>
[ɛ:]	fr. <i>ain, ein, in, un, yn(-m)/lëtz. ï, û:</i>	<i>Copain, Ceinture, Pince, Thym/hûmbel, Timber</i>
[ɔ:]	fr. <i>on/lëtz. ô:</i>	<i>Ballon, Bon, Fonds, Jeton, Rond-point/Cômbel, plômbéieren</i>

D'franséisch Laangvokaler « duurch d'Nues » kiirzt de Lëtzebuerger gär of mat engem *ng[n]* hannendrun: *Bong, Fong, Koséng, Kulang, Tirang, Tire-buschong, Wolang.*

3. Duebelvokaler: ai, au, äi, äu, éi, éu, ie, ue* — [ɑ^v], [ɑ^u], [ɛ:ɪ], [ɛ:ʊ], [θ^v], [r^v/i:ə], [u^v/ù:ə].

Eis Ëmgankssprooch kennt 8 Vokalkoppelen (Diphthongen) mat den Hallefvokaler *i* an *u*. Bei allen aacht läit den Haaptoun um viischte Laut.

Dräi gin dër anesch geschriwwwe wéi geschwat:

ëu [θ^v] schreift sech *ou* (d'lescht Jorhonner huet nach en *o* eraushéieren),

ai [ɑ^v] schreift sech *ei* (nom Däitschen), ma als *au*-Ëmlaut *ai*,

äu [ɛ:U:ÈU:] schreift sech grad ewéi *au*.

Fir méi genee ze sin, léiss sech och *ëu* an *äu* huelen, ma den Dixionär mécht dat nët, wéinst dem franséischen *eu*(= ö) an dem däitschen *eu*, *äu*(= *oi*).

Halleflaang an iwwerlaang Duebelvokaler ënnerschede mer nët an der Schräft.

ie [r ^v /i:ə]	an <i>ue</i> [u ^v /Ù:ə]	(hallef-/iwwerlaang) stin eemol wéi d'anertmol,
éi [e ^v]	an <i>ëu</i> [θ ^v]	(halleflaang) schreiwe sech <i>éi</i> an <i>ou</i> ,
äi [ɛ:ɪ/ÈI:]	an <i>äu</i> [ɛ:U:ÈU:]	(iwwerlaang) zeechne mer jhust hallef (äi, ma <i>au</i> = <i>äu/au</i>),
ai [ɑ ^v]	an <i>au</i> [ɑ ^u]	(halleflaang) sti gewéinlech als <i>ei</i> an <i>au</i> nom Däitschen; ai steet, wou d'Däitscht <i>au</i> , <i>äu</i> huet an als Ëmlaut.

Geléint Wieder behalen en och: *Detail, Pai, Paiaass, Tail.*

Den ai/äi-Ëmlaut as zweegleiseg; e soll duerfir däitlech geschriwwwe gin:

ai gët Ëmlaut vun *au* an *äu*: *sauer-Saier/Bau-Gebai; äi* vum *äu* eleng: *Schlau-Schläich.*

Eisen äu huet zweerlee Ëmlaut (äi/ai), an dat no dëser Regel:

Westgerm. *ü* > lëtzeb. *äu/au* laut *ëm* op *äi/ai* viru schaarfe/mëlle Lauter an der aler Endong: *Fäisch(Fäuste), Schläich(Schläuche)*, ma: *Lais(Läuse), Mais(Mäuse).*

D'Hollännescht kann och de Verglach gin: *Hait, Kraider* (ndl. *huiden, kruiden* < germ. *d*, nët hd. *t*; duerfir lëtzeb. *ai*, nët *äi*. Vgl. KONSONANTEN 2b.

Wéi no laange Vokaler schreift een no Duebelvokaler kee Konsonant zweemol oons de schaarfen ss, keen ck a keen tz.

au (= au):	<i>Bauer, Drauf, haut, Kaul, Klaus, lauden, Mauer, Rau, schlau, Schrau, trauen</i>
au (= äu):	<i>Braut, Dausch, elauter, eraus, Haut, Klauschter, Raut, Strauss, Trausch</i>
äi:	<i>Äis, bässem, däischter, fräi, Läim, näisch, Päif, Schwäin, wäiss, wäit</i>
ei/ai:	<i>Beidel, dreiven, Gei, Leit, nei, weit; Gezai, Raiber, schaimen, Straiss, Traisch</i>
éi:	<i>béis, Déier, géi, héich, Kéier, Kléi, kréien, séier, Schnéi, Tréier, Wéischt, zéi</i>
ie:	<i>Biesem, diebelen, fierwen, giel, Hiecht, lieweg, mierf, Ried, Schiet, Wiel, Ziedel</i>
ou:	<i>Bouf, Dous, esou, frou, Kouert, Mous, Poul, roueg, Stouss, wouer, Wouscht, zou</i>
ue:	<i>Buedem, duer, fueren, huel, Juegd, Kuel, Kuerf, lueden, Ruecht, Suerg, Uewen</i>

Eis r-Regel no Duebelvokaler:

Halleflaang ai/ei, au, éi, ou gët et wuel virun -er, ma nët virum -r:

Auer, Faier, Leier, Ouer, Schéier. (No Duebelvokaler kritt den *e* keng Ponkten !)

Iwwerlaang äu an äi stin an der Emgankssprooch néierewou virun -r odder -er; ie an ue stin als eenzeg Duebelvokaler virum -r, ma si sti keemol um Enn vum Wuert. Nämme wann en *-n* ewechfällt, komme se duer: *hie kënnt, wie seet ?* (= jhust bei dien, hien, wien). Virun *ch[ç], j, k* gin se bal *ié, ué [i:ë], [u:ë]* geschwat, ma dat schreiwe mer nët.

E verwëschten r hannert ie-, ue- muss geschriwwwe gin.

Duerfir: *Wuer gees de ?* (nët: *Wue gees de ?*) — *Duerhannen* (nët: *Duehannen*).

(Fir den echten *ie, ue* vum verschlaffenen *ir, ur (< ier, uer)* z'ënnerscheden, vgl. d'r-Regel no laange Vokaler.)

* ie an ue [r^v/i:ə], [u^v/Ù:ə] splécken sech allebéid op an 2 Phonemer — halleflaang an iwwerlaang, z.B. *Bier* « Bahre » [r^v] ≠ *Bier* « Bär » [i:ə]; *muer* « morgen » [u^v] ≠ *Muer* « Moor » [Ù:ə]. Am Mónn vun der jéngster Generatioun verwëscht deen Ënnerscheed sech ewéi d'Hallef- an d'Iwwerlängt iwwerhaapt. Ma [i:ə > ñ], [u:ə > ùə] si phonetesches kees ze verwiessele mat den zweesilbegen [i:ə], [u:ə], déi mer ié, ué schreiwen; uechtgin op [i ≠ u] an [u ≠ u], z.B. *Schwier* « Schwäre » [i:ə] ≠ *schwiér* « schwer » (Éislek, Sauer) [i:ə], *Wuer* « Ware » [u:ə] ≠ *wuér* « wahr » (Éislek, Sauer) [u:ə]. An der Längt as et enges, ma den Usaz an den Iwwergank si verschidden; dat deet äis [i:ə], [u:ə] monophonematesch an [i:ə], [u:ə] biphonematesch opfaassen. Vgl. Sonner Sproochen.

Geléint däitsch a geléiert Wiederer hun och [ɔ̃] = eu, äu; wou en op lëtzebuergesch virkënnt, gët oi geschriwwen. Franséisch Vokalkoppelen ewéi *ay, oi, ui* asw. zielen nët fir Duebelvokaler; mir ernimmen se jhust wéinst der Schrëft.

[ɔ̃]:	dt. <i>eu, äu:</i>	<i>entitäuscht, Heuchler; griich. eu: Europa, neutral, Rheuma;</i> <i>wa lëtzeb., dann oi: Moien(>Muergen), Oijee(>Oeuillet)</i>
[aɪ:]	fr. <i>ail, aî, ay:</i>	<i>Bail, Detail, Email, Faïence, Faillite, Maillot, Mayonnaise</i>
[eɪ:]	fr. <i>ay, eil:</i>	<i>Conseiller, Corbeille, Crayon, Paysage, Rêveillon, vermeil</i>
[øɪ:]	fr. <i>euil, oueil:</i>	<i>Chevreuil, Deuil, Fauteuil, Feuille de route, Oeuillet</i>
[ui:]	fr. <i>ouïl:</i>	<i>Bouillon, Brouillon, débrouilléieren, Douille, Fouille</i>
[œ/u/a:]	fr. <i>oi:</i>	<i>Coiffeur, Convoy, Droit, Toile cirée, Toilette, Trottoir, Voile</i>
[œɪ]:	fr. <i>oy:</i>	<i>Employé, Foyer, Loyer, Moyen, Moyenne, Voyageur, voyons !</i>
[ɪ/ʏi:]	fr. <i>ui, uy:</i>	<i>Ennui, Fuite, Huis clos, Huissier, Puisette, Suite, Tuyau</i>
[ɛ:]	fr. <i>ié, ie:</i>	<i>Associé, Courrier, Epicier, Pied-à-terre, Portier, Rentier</i>
[ɛ/ɛ:]	fr. <i>iè, ie:</i>	<i>Barrière, Carrière, Pièce, Pierre, Première, Relief, Siège</i>

Geléint englesch, italiéinesch a soss friem Wiederer behale meeschters och hir Vokaler; mir gin nët extra hei drop an.

4. Vokaler an onbetounnte Silben.

Eis Haaptregele gëlle fir betount Vokaler. **An onbetounnte Silben as de Vokal zum dackste kuurz; duerfir setzt een do gewéinlech kee Konsonant duebel derhannert.**

Virsilben: *Bagaasch, Bromee, Familjen, Figur, Galosch, Kamäin, Kuraasch, Manéier, Reklam;*

Ennsilben: *Begänknis, Dëmpel, Gellep, Kinnigin, Pillem, Schappen, Sieschter, Sinnef, wëlles.*

Wéi am Däitsche gët kees verduebelt bei *-el, -em, -en, -er, -es, -in, -is*.

No laange Vokaler kritt och den onbetounnten ë Tëppelen, ma all Kéier muss een se nët setzen: *Aën, Eër(Är), froën, goën, haën, Hoër, Leër(Lär), Schiër(Skier), Suën(sous).*

Wann een awer ganz Wiederer uneneesetzt, schreift een dat onbetount och, wéi wann et eleng sting, d.h. d'kuurz Vokaler mam duebele Konsonant:

Aärdnëss, Grummwiss, Hondsmëll, Kappstëmm, Klinnsprëss, Setzenn, Spatzminn.

Franséisch Wiederer behale gär hir Schrëft, och wa mir s'anesch betounen. Bei äis kritt ewéi am Däitsche ganz dacks d'viischt Silb den Akzent, ma duerfir muss hei nët all Konsonant duebel gesat gin:

Bëtong, Brëtell, Brigang, Brikett, Fiténg, Galong, Karaff, Kularg, Modell, Notär, Paraff, Rido, Rubarb, Salong, Tirage, Zigar.

Wann d'Wuert ewell méi eng Lëtzebuerguer Fassong huet odder schons eng däitsch besteet, da kënne mer och no eiser Grondregel fueren (d'Konsonante verduebeln):

Ammelett, Fritten, Giddong, Gubbeli(Gubli), Jhilli, kammoud, Monnonk (= mon oncle), Mattant (= ma tante). Den Dixionär schreift och: Mamma, Pappa (wéinst der Betounong).

Uecht gin op véiererlee Endongen:

-ek	liese mer	-éck	[ek]: <i>Billek</i>	-eck	liese mer	-äck	[ɛk]: <i>Motzeck</i>
-el	liese mer	-éll	[əl]: <i>Bëtschel</i>	-ell	liese mer	-äll	[æl]: <i>Flanell</i>
-éng	liese mer	-éng	[əŋ]: <i>Koséng</i>	-eng	liese mer	-äng	[ɛŋ]: <i>eleng</i>
-et	liese mer	-ët	[ət]: <i>et (dat, hatt)</i>	-ett	liese mer	-ätt	[æt]: <i>Forschett</i>

Bei *-ef, -el, -em, -en, -ep, -er, -es, -esch* as bal èmmer *ë[ə]* gemengt, bei *-ech(-eg)* èmmer *é[e]*. Franséisch Wiederer op *-elle, -enne, -esse, -ette* (an iwwerhaapt Wiederer mam stommen *e*) loosse mer dacks stoë wéi gewéinlech: *Ficelle, Persienne, Vitesse, Poussette.*

KONSONANTEN

Am Lëtzebuergeschen ènnerschede mer se der Längt an der Stëmm no: kuurz a laang, mëll a schaarf. Eis meeschter Konsonante sin némme kuurz, jhust Nues- a Säitelauter (*m, n, ng [ŋ]* — *l*) si kuurz a laang: *stall(still)* — *Stall(Stall)*, [*ʃtal*] — [*ʃtal::*]; *wann(wenn)* — *Wann(Getreidewanne)*, [*vàn*] — [*vàn::*].

Kuurr a laang Konsonante schreiwe mer eent ewéi d'anert. Zum éischten, well d'hallef Land keng laang schwätzt, ma an hir Platz d'Vokaler zitt, an och, well een eis Iwwerlängten haut nët méi esou kloér héiert wéi soss (vgl. Vokaler).

Laang Konsonanten («Schwieflauter») hu mer némmen no kuurze Vokaler. Si stin duerfir souwéisou duebel oons *nk [ŋ:k]*, wann nët nach Konsonanten nokommen. Mir huelen un, 't liest een se vum selwe richteg: *-ld, -lz, -mp, -nd, -nk, -nz* sin op jidde Fall laang um Enn vum Wuert. Oons déi gin et dér nët vill, wou ee muss roden (*-ll, -mm, -nn*):

Bänk, Damp, Fall, Gold, Hond, Kamp, komm(gekommen), Mann, Mënz, Onk, Schëld, Walz, Zonk.

Eis Konsonantenzeeche weisen nom Dixionär zweérlee:

**wéilaang de Vokal virdrun dauert (Quantitéit vum Vokal)
a wéi de Konsonant selwer klénkt (Qualitéit vum Konsonant).**

1. Quantitéitsregelen (vgl. Vokaler).

Duebelgeschriwwen Konsonanten, am Wuert odder um Enn, bedeite jhust, datt de Vokal virdru kuurz as. Virum eenzelne Konsonant gët de Vokal laang gelies (vgl. Vokaler I-2).

No Duebelvokaler (Diphthongen), déi souwéisou laang sin, steet duerfir kee Konsonant zweemol. An onbetounte Silbe brauche mer och nüt ze verduebeln, well do sin eis Vokaler gemengerhand kuurz (vgl. Vokaler 3-4).

Nüt all eis Konsonante loossen sech duebel schreiwen.

Verduebelt gin némme b/p; d/t; g[g]/k; w[v]/f; s[s]; l, m, n, r an z[ts].

Amplaz *kk* huele mer *ck*, amplaz *zz[ts]* steet *tz*. Wa mer d'Wuert splécken, as et *k-k*, awer *t-z*. Dee Grapp kuurz Wieder, wou mer kees verduebeln, as bei de Vokaler ernimmt (1a). Wéi *g* an *s* ze schreiwe sin, widderhuele mer elei énner (*a, b*) (= Vokaler Ib, c).

Vgl.: *Sabel — Sabbel; Redel — Ruddel; afen — affen; Neger — Bagger; paken — packen; Bal — Ball; Krom — kromm; Pan — Pann; Kap — Kapp; mar — Marri; Glas — lass; dat — datt; awer — iwver; Plazen — platzten.*

(a) Wann de *g [j]* odder *[γ]* geschwat gët, steet e keemol duebel; och de Vokal virdrun nüt, e sief kuurz odder laang.

kuurz — *[j]* virun *i*: *Kigelchen, Rigel, Sigel/[γ]* virun *u*: *Dugend, Kugel, Vugel*;

laang — *[j]* virun *i, e*: *Fliger, Segel/[γ]* virun *a, o, u*: *Lager, Groussherzogin, Jugend*.

Wou de *g* als franséische *[ʒ]* gelies gët, steet en och jhust eemol: *Roger* (*o* kuurz), *Loge* (*o* laang). Duebel-gg géif émmer *[g]* gelies (vgl. Vokaler 1b).

(b) De mëllen *s[z]* schreiwe mer keemol duebel; de Vokal virdrun och nüt, e sief kuurz odder laang.

kuurz: *bëselen, Dusel, Fusel, Kisel, Rosel, Wisel*;

laang: *Brosi, draseg, Hesert, Osécken, Tasekëppchen, Zesi*(Saisie).

Duebel-*ss* gët émmer schaarff gelies; ma och de schaarfen *s* steet ni duebel um Ufank vum Wuert. Nom Franséischen as et hei: *Sachet, Service, Souvenir*, wann de Lëtzebuerger nüt grad en *z[ts]* an d'Plaz schwätz: *Zaschee, Zerwiss, Zuvenir*.

Konsonanten, déi mer mat 2, 3 Buschtawé schreiwen, stin néierens duebel.

Virun ch(ech-Laut/och-Laut [*ç/x*], *jh[3]*, *ng[n]*, *sch[f]* — an och virum *x[ks]* — muss de laange Vokal duebel stoën.

kuurz: *Zich, Zuch, Pujhel, Frang, Nascht, Duxall*;

laang: *Liicht, Luucht, Piijhen, Schlaang, Haascht, Aax*.

Bei méi Konsonante steet keemol een duebel, ‘t sief dann, d’Wuert as zesummegesat.

z.B. - <i>kt</i> -: <i>Apidkt, direkt, *</i>	<i>awer - ckt</i> -: <i>Jhicktubak, Ticktack,</i>
- <i>ks</i> -: <i>Diks (disque), diksen,</i>	<i>awer - cks</i> -: <i>décksen, Specksäit,</i>
- <i>lm</i> -: <i>Film, Schelmenaart,</i>	<i>awer - llm</i> -: <i>Bollmiel, Follmillen,</i>
- <i>ml</i> -: <i>Omlett, Rémléng,</i>	<i>awer - mml</i> -: <i>himmlesch, nämmléch, **)</i>
- <i>ms</i> -: <i>Brems, fumsen,</i>	<i>awer - mmz</i> -: <i>flemmzeg, Hemmzert,</i>
- <i>nd</i> -: <i>Bëndel, Rondel</i>	<i>awer - nnd</i> -: <i>Sonndeg, Zänndokter asw.</i>

Eng Flexiounsendong zielt fir e sonnert Stéck am Wuert. Haapt-, Egeschafts- an Zäitwieder mat kuurzem Stackvokal verléieren ni e verduebelte Konsonant virun *-s, -t, -st(en), -chen* asw.:

déck — Déckt; dënn — Dénnt; klappen — Geklapps; wullen — Gewulls; blann Gromperen — blannt Glas; graffe Buschtaf — dat Graffst vum Graffsten; Drëpp — Drëppchen; Fouss — Féisschen; schaffen — du schaffs, hie schafft; Och ck an tz bleiwe sin: dacks, du strécks, hie sëtzt asw.

Opzepassen as jhust, wou een nom Däitschen nüt verduebelt: *hien hält, du hëls, 't gëlt*.

D'Stacksilb mat laangem Vokal kann duurch e kurzen Ëmlaut e Konsonant bääkréien:

De Vokal muss kënne kuurz gelies gin.

Af — Äffchen; Schaf — Schäffchen; Trap — Träppchen; Zap — Zäppchen.

Sou soll een och bei den Ennsilben *-ek, -ik, -in* de Konsonant verduebeln, soubal *-en* drugehaang gët:

Béckelek — Béckelécken; Éislek — Éislécker; Kiewerlek — Kiewerlécken; Mekanik — Mekanicken; Kinnigin — Kinniginnen; Léierin — Léierinnen.

Ma den Dixionär fierd do selwer nüt esou streng; 't geet och:

Flillik — Flilliken; Kinnek — Kinneken; odder:

Brilléck — Brillécken; Buttéck — Buttécker.

Ëmgekéiert heescht et, wann e Wuert deklinéiert odder konjugéiert gët odder soss eng Endong kritt, all laange Vokal verduebeln, soubal e Konsonant baikënnt:

De Vokal muss kënne laang gelies gin.

äre Pir — äärt Finn; hir Kanner — hiirt Kand; afen — Geaafs; erkalen — erkaalt; lafen — dir laaft; no — am noosten; e gudde Rot — nüt rootsem.

'T kann awer hei och emol en duebelgeschrifwene Vokal duurch eng Endong nüt méi néideg sin:

Biitchen — Bitercher; Kleeschen — Klesercher; Meedchen — Medercher; Reen — renen; Seel — Seler; deen - denen.

Jhust wou d'Betounong mat am Spill as, loosse mer de Vokal duebel stoën:

deemools, keemol, zweemol a besonnesch eemol fir z'ennerschede vun emol.

* Wa mer éisléckesch schreiwen, gi mer awer de [-kt] (amplaz guttlännesch -t) mat -ckt erëm: hockt(haut), Leckt(Leit).

** D'Lëtzebuergescht énnerscheed nämlech (= dat heescht) an d'nämmléch (= d'selwecht).

Wann awer zwee ganz Wieder zesummegesat gin, dann ännert dat viischt nüt, och nüt, wann et no engem laange Vokal e Konsonant bäikritt.

Ball — Ballspill; Dir — Dirwiechter; molen — Molkësch; Pap — Papschossel; Ribb — Ribbsom; Sak — Sakduch. Jhust den -n fällt aus: *Reen — Reebou.*

Nëmmen eemol a fir sech eleng steet de sonneren « n » téscht onbetounte Firwieder. Wann d'onbetount Firwuert « en »(hien) hannerun « de » odder « se »(du, si onbetount) stoë kënnt, da musse mer en n dertéschent schwätzen.

Soss géif d'Firwuert (*en*) mam onbestëmmten Artikel (*en*) verwiesselt:

Hu se n en elo? Awer: Hu si en elo? Hu se hien elo?

Kenns de n en erém? Awer: Kenns du en erém? Kenns du hien erém?

Verbalendonge viru Firwieder a soss am Saz stin zum Deel sonner (« s », « en »), zum Deel gin s'un d'Firwuert drugeschriwwen (« -t »):

An Niewesätz (eendun, ob se mat Firwieder, Frowieder odder Konjunktiounen ugin) steet virum Firwuert du(de) deen -s fir sech, dee soss nämnen d'Verb an der zweter Persoun kritt.

Wann s de mengs . . . , wuer s de gees . . . , wéini s de waars . . . , datt s d'et weess . . .

Och viru *mir(mer)* a *si(se)* gouf fréier am Niewesaz dacks d'Verbalendong -*e[n]* (1./3. Persoun) virum Firwuert ewell geschwat: *datt en si duechten . . . , iert e mir koumen* asw.

Un d'Firwuert *dir, der*(= ihr) an un Adverbe knëppt sech etlechmol d'Verbalendong -*t* fir déi 2. Persoun, wann et eng Uried odder en Uerde soll sin: *Heit ! Dot ! Sout !*

De laange Vokal verduebelt sech hei, wann zwéi Konsonante beieneekommen: *Nediirt ! Geldiirt !*

2. Qualitéitsregelen.

Eis Schréft deelt s'am kammoudsten esou op:

Hauchlaut — Säiten-, Nues- a Schwénglauter — Verschluss- a Reiflauter — Lautkoppelen — Hallefkonzonanten.

Den Hauchlaut [h] gët nämme geschriwwen, wou een e schwätzt, d.h. um Ufank vum Wuert. De Buschtaf *h*, wéi en am Däitschen dacks nom Vokal steet (fir deen ze längen), gët et fir äis nüt.

Mir schreiwe keen *h*, wann en nüt gesot gët, z.B.: *Drot, Gefor, no, Rei, Weier* (däitsch: Draht, Gefahr, nahe, Reihe, Weiher).

Jhust a frieme Wieder a bei Nimm loosse mer deen *h* etlechmol sin, fir datt een s'eremkennt: *Bühn, Fernseh, Führerschäin, Kühler, Ohn(Ahn), Rhäin, Theater, Thees, Truh.*

Wat mer natirlech och kees schreiwen, as den Hauch um Ufank beim schaarf Konsonant. D'Héidäitscht mécht dat och nüt.

Mir schwätzen: [p^hå::xt] — [t^hå::xt] — [k^hå::xt];

mir schreiwen: *Paart — Taart — Kaart.*

Eis Vokaler hu möllen Asaz (franséisch), d'Konzonanten haarden (däitsch).

De bestëmmten Artikel, oons männlech/Eenzuel, (*d'* = F. + N. Sing./M.F.N. Plur. = *déi, dat/déi*) an d'sächlecht perséinlecht Firwuert ('*t* = *et, hatt*) sin ouni Stëmm an ouni Hauch.

Dem Gehéier no énnerschede mer [d] — [t/d] — [t^h/dh],

z.B. *dee(teig)* — *d'Ee*(das Ei) — *T*(Buschtaf « T »), geschwat ewéi *d'Hee*: das Heu)

odder: *déi(die)* — *d'Éi*(die Ähre) — *Téi*(Tee).

Ma mir brauche keng dräi Zeechen, well *d'*[d] verleiert émmer d'Stëmm, '*t*[t=d]' kritt ni den Hauch an *t-[t^h]* um Ufank virum Vokal huet en émmer.

Säitelauter (I), Nueslauter (m, n, ng) a Schwénglauter (r) schreiwe sech wéi am Héidäitschen; den ng[ŋ] virum k gët zum n gekiirzt (nk).

Mir schreiwen: *Bal, Dall, Flam, Gar, Ham, Hond, Jharr, Komp, Lann, Mamm, Numm, Pan, Plang, Rank, Schwamp, Spann, Tur, Zaang, Zénk.*

«Schwieflauter» gi keng extra gezeechent (vgl. 1).

Den -ng virum *g-* an zesummegesate Wieder, apaart bei *ong-(on-)*, gët nüt gekiirzt, well d'Héidäitscht keng esou Beispiller huet: *onggeféier, onggemällech, onggeruet.* (Mir soën awer och: *onggeféier, ongemällech, ongeruet* asw.)

Den r « rullt » d'Ëmgangssprooch nüt, si « schappt » e bal wéi e möllen ch. 'T as enges, ob een e mat der Zong [r] odder mat der Strass [χ,χ̄] schwätzt: eist Zeeche bleift r.

Bei Verschlosslauter (b/p, d/t, g/k) a Reiflauter (w[v]/f, s[z]/ss[s], jh[ʒ]/sch[f], j/ch[ç], g[γ]/ch[x]) énnerschede mer (a) um Ufank an am Wuert, (b) um Enn vum Wuert.

(a) Verschloss- a Reiflauter um Ufank an am Wuert:

Geschwat ewéi op däitsch — geschriwwen wéi op däitsch.

Ofgesi vun der Aussprooch gët nämme beim g = [g, j, γ, ʒ].

Den ch bedeut « ech-Laut »[ç] an « och-Laut »[χ] ewéi am Däitschen.

Matbäigeholl gi jh(*«franséische j»*) fir [ʒ] an a frieme Wieder c fir [k] an [s], ch fir [k] an [ʃ], ph fir [f], qu fir [k] a v fir [v].

[g/γ] = g:

Den héidäitsche g[g] *) (Verschlosslaut) schwätze mer nämmen um Ufank vun der Haaptsilb an an der Virsilb ge-; jhust an Nimm an a geléinte Wiederer gët et en och am Wuert:

Bagger, Bugrang, Buggi, Neger, Wagging — Beggen, Diggel.

Franséisch Wiederer hu g als [g] némme virun a, o, u, an l, r, soss muss gu fir [g] stoën:

Garage, Glace, Godet, Gourmet, Gros, dégustéieren awer: Gueulard, Guichet, Guide.

De plattdüätsche g[γ] (Reiflaut) gët et nämmen téscht Vokaler; d'Ëmgankssprooch kennt e jhust nom kuurzen [u], oons a frieme Wiederer, wou se n en och no [o:] an [a:] seet. En héiert sech un ewéi e schwaachen [ɪ], 't as en «och-Laut» mat Stëmm, ma mer schreiwen en èmmer g:

Dugend, Kugel, Vugel, ondugen; bedrugen, erzugen, geflugen.

Grad esou schwätze mir de g dacks a geléinte Wiederer:

Groussherzogin, Jugend, Lager, Tagung.

Fir déi puer Wiederer brauche mer keen extrat Zeechen, och nët fir de [j] op Plazen, wou en dem [γ] säi Guet as an och g geschriwwen gët (vgl. [j] = j/g; Vokaler lb):

Kugel — Kigelchen, Vugel — Vigelchen, verlügen — Ligener.

[k] = k/q/c/ch/qu:

De [k]** steet ewéi am Héidäitschen èmmer als k (verduebelt: ck); wou téscht k a Vokal en halwen u geschwat gët, èmmer als

q. De q gët et nämmen um Ufank vun enger Silb, néierens um Enn.

Mir schreiwen: *Akaul, baken, Bäcker, Deckel, Kaben, kal, Kaz, mackeg, Réck, Sak;*
awer: *Gequellter, verquässen, quètschen, Quetsch, Quisel, quokeleg, Quonk, quot.*

A frieme Wiederer gi mer de k ganz dacks mat c erëm odder mat qu (op franséisch c virun a, ai, o, u, l, r — qu virun a, ai, é, e, è, ê, i/d.h. virun a, ai = c od. qu):

Calque, Caisse, Clairon, Contraire, Crayon, Cuvette — Quai, Quartier, Quête, Quiche.

Friem Wiederer verdroën och kk an cc: *Akkont, Akkuerd, Mokka — Accroc, d'accord.*

Mam ch si mer spuersem: *Charakter, Christin, chronesch, awer: Kouer, Krëschtdag, Krëschtnach.*

[f] = f/v/ph:

Den [f] steet als f/v nom Héidäitschen nämmen um Ufank vun der Haaptsilb a vun de Virsilbe vir- a ver-; soss am Wuert gemengerhand als f.

Fischt(First) — viischt(vorderst); féier(führe/fahre!) — véier(vier);

Féi(Feh, Iltis) — Véi(Vieh); fir(für) — vir(vor/vorne); Funn(Fahne) — vun(von).

Wa v am Wuert virkënnnt, dann nämmen do, wou eng Silb ugeet:

averstan, Gevuedesch, onverhuckels, onverschimt, Onverstand, Polver.

Jhust a geléinte Wiederer, besonnesch wou d'Lëtzebuergesch eng Silb ofgeschlaff huet do steet en och um Enn:

aktiv, brav, Nerv, Oktav, Offensiv, Spektiv, Uedem an Éiv;

soubal eng Endong drukënnnt, liese mer w[v]: *e brave Kärel, Nerven.*

A frieme Wiederer gët och ph geschriwwen: *Geographie, Philharmonie, Katastroph.*

[v] = w/v:

Den däitsche w (= franséische v) schreiwe mer a Lëtzebuerger Wiederer jhust mat w.

Bawel, bleiwen, glewen, Huwwel, kniwwelen, Niwwel, Sewel, Wal, Wee, Wo, Wuurm.

A geléinte Wiederer aus dem Franséischen odder dem Laténgeschen, wou d'Héidäitscht gär de v stoë léisst, do hale mir e meeschten och: *Avis, Enveloppe, Nouvelle, Revue, Vakanz, Vanill, Vas, Verb, vis-à-vis, Visitekaart, Vitamin, Voiture, Volant, Vote, Vue.*

Dat heescht awer nët, de w wir hei verbueden; wou d'Wuert duurch d'Aussprooch odder d'Endong méi e Lëtzebuerger Aschlag kritt, setzt den Dixionär en dacks:

Wallissen, Wélopsompel, Wermischel, Wollowang(Vol-au-vent), och: Diwwi, Ziwwi.

[z] = s/z; [s] = s/ss/c/ç/t:

Um Ufank vum Wuert huet eis Sprooch nët bal schaarfen [s]; nämmen a geléinte Wiederer, wann een nët léiwer z[ts] an d'Plaz schwätzt.

Wou [s] geschwat gët, geet um Ufank een s- derfir duer, wann d'friemt Wuert nët c- huet (virun i, é, è, e): *Salon, Centre, Cinema, System* — och: *Zalong, Zénter, Zinëma, Zistem.* A geléinte Wiederer kann z- um Ufank awer hei ands do möllen [z] bedeuten: *Zéro, zut !*

*) Genee geholl mécht de Phonem g zwou positionell Varianten, déi eist Ouer knaps auserneenhält: [j] virun i, é (= « viischte g »), [g] virun ä, a, o, u (= « mëttelste bis hënneschte g »). Mir zeechen déi zwein hei och phonetesch nämme mat [g], well néierens eppes ze verwiesslen as. Vgl. **).

**) Grad ewéi de [g] mécht de [k] zwou positionell Varianten: [c] virun i, é (= « viischte k »), [k] virun ä, a, o, u (= « mëttelste bis hënneschte k »). Béides schreiwe mir k, och phonetesch [k]. An Éislécker Sproochen, wou virun -d-/t dacks «gutturaliséiert» gët (> -gd/-kt = epenthetische -g-/k virum Dental), léissen sech fir g, k no donkle Vokaler [ɔ, u] esouguer [G, q] assetzen (= uvulare g od. k, beim Zäppche mat der hënneschter Zong artikuléiert); ma mir huelen och hei [g] a [k]. Vgl. Sonner Sproochen.

~~~~~

Am Wuert kënnt mëllen [z] a schaarfen [s] vir:

Mir schreiwen am Wuert de mëllen s nëmmen eemol an de schaarfen s nëmmen duebel, de Vokal virdru sief laang odder kuurz (vgl. Vokaler Ic). Den däitschen ß ersetze mer wéinst eise Schreibmaschinnen duurch ss.

mëllen s: *broselen, Dosen, Dusel, haselleg, Iesel, Riselen, rosen* ;

schaarfen ss: *baussen, e bëssen, Deessem, iessen, Stéisser, Täissel*.

A frieme Wieder léiss sech awer och z fir [z] an c, t fir [s] schreiwen (ç virun a, o, u):

mëllen s: *Gaze, Gazette, Gazon*; ganz rar steet och x: *Sixième*.

schaarfen ss: *Demokratie, Explikatioun, Face, Farce, Garçon, Konversatioun, Reçu, Soupçon*.

[ʒ]=jh/g/j:

De « franséische j » (mëllen sch) schreiwe mer meeschters jh:

Jhang, Jharr, jhauwen, Jhämp, Jhick, jhummen, jhurren; grujheleg, knujhelen, Pujhel.

Jhust Wieder, déi hir franséisch Fassong behalen, déi stin deemno virun e mat g/j, virun a, o mat ge/j, virun i, y mat g a virun ou, u mat j:

gentil, Jeton; changeant, Georges, Jaquette, Jolibois; Gilbert, Gymnase; Journal, Jupe, Jus.

[ʃ] = sch(-l,-m,-n,-w)/s(-p,-t)/ch:

Wéi am Héidäitsche schreiwe mer um Ufank vun der Silb sch viru p an t nët aus: sp, st; och spl, spr, str. Dat geet ganz gutt, well mir op där Plaz keemol s-p, s-t schwätzen. Och zesummegesate Wieder kënne mer duerfir mat sp, st schreiwen, soulaang déi zwéin an eng Silb falen:

Spaass, Spill, Spläiter, Spléck, sprock, sprangen — Heesprénger, Holzspläiter, Mondspill.

Stack, stäif, Stréckel, Strumm — Huerstack, Schongstréckel.

Wou mer awer am Wuert sch-p, sch-t op zwou Silbe leën, do muss et ausgeschriwwen gin:

baschten, Buschtaf, Eschtrech, Inschpekter, Moschtert, Paschtouer, rëschten, Sieschter; soss liest een s-p, s-t: Aster, Éisträich, Kasperlek, Lastik, Mastik, pësperen, Vesper.

Besonnesh an Nimm vun Uertschaften heescht et uecht gin:

Eeschpelt(Tarchamps), Ischpelt(Urspelt), Krëschtnach(Christnach), Méischtrëß(Mœstroff); esou énnerscheid ee gutt: Keespelt(Keispelt), Nouspelt(Nospelt), Uespelt(Aspelt).

Um Enn vum Wuert muss een sch-t èmmer ausschreiwen, well den s-t gët et och do:

Aascht, Frascht, Këscht, Loscht, Rescht — Fest, Poopst, Post, Test.

A franséischen a geléinte Wieder däarf ch fir [ʃ] stoën: *Archiven, Châmber, Chauffeur, Chirurg, Couche, Recherche, Tranche*.

[j] = j/g:

Den «däitsche j » (no beim halwen i) steet um Ufank vum Wuert als j, ma am Wuert (no i, e, éi, l, n, r, t, och virum l) als g:

deeglech, digeglech, Ierger, Kigelchen, Ligen, méiglech, Segen, Uergel, Vigel (vgl. Vok. Ib); och an e sëllechen Uertsnimm: *Déilgen(Dillingen), Diengen(Doenningen), Lëntgen(Lintgen)*.

Nëmmen a Wieder wéi *Andiljen, Familjen, Pompjen, Schantjen, Trueljen*, wou d'Franséisch -ier, -ille huet, gët e grad geschriwwen, wéi e geschwat gët. Dat gëlt och fir *Veijoul, vajouleg*, wou de j aus dem i kënnt. Dacks schreift sech bëides: *Billet(Biljee), Oeillet(Oijee)*.

Och amplaz -ng (-éng, -ong) ka j stoën: *Ännerjen, Mengjen, Stelljen* (= -ong); no engem i setze mer do awer besser -g-: *Ännerigen*, an um Enn -ch, -cht: *Andillech, Mengecht* asw.

Uertsnimm op -éngen (-éng, -ang) stin dacks mat -gen: *Géidgen* (Géidgen), *Rullgen* (Rulling), ma 't wir och kee Feler, se mat -j- ze schreiwen: *Ouljen* (Olingen), *Rëmëljen* (Rümlingen) asw.

Vereenzelt steet a geléinte Wieder och um Ufank g- fir [j]: *Generatioun, Generol, Geographie* (=hd.[g]/frz.[ʒ]/lëtz.[j]!).

[ç/x] = ch:

Wéi am Héidäitsche steet ch fir « ech-Laut » [ç] an « och-Laut » [x]. Allebéid komme se nët um Ufank vum Wuert vir.

En « ech-Laut » schwätz d'Ëmgankssprooch no helle Vokaler (i, e, ä; och ö, ü) an no Konsonanten. En « och-Laut » schwätz se no donkle Vokaler (u, o, a).

D'Duebelvokaler ie an ue gi virum ch (« ech-Laut »!) ié an ué geschwat (ma ouni Stréch um e geschriwwen). 'T muss een ewell gutt lauschteren, fir deen Énnerscheid matzkréien.

«éch-Laut»: *dichteg, Eechel, Frächen, héichen, Späicher, stiechen, uechter; Ellchen, Meedchen, Spënnchen, Tiitchen*.

«och-Laut»: *fluchen, broochen, gaachelen; Houchzäit, stauchen*.

D'Aussprooch vum « éch-Laut » an der Endong -chen/cher (Diminutiven) wiesselt vun [ç] iwwer [j] bis zum [i]. (Vgl. Hallefkonsonanten).

(b) Verschluss- a Reiflauter um Enn vum Wuert:

Geschwat ewéi op däitsch — geschriwwen wéi op däitsch,

anescht geschwat ewéi op däitsch — geschriwwen wéi geschwat.

Souwält d'Lëtzebuergescht an d'Héidäitscht matenee Verschloss- odder Reiflauter hun, souwält gin s'op déi däitsch Manéier geschriwwen, möll odder schaarf — och wa mer wëssen, datt mer déi Lauter um Enn ni mat Stëmm schwätzen: Da's d'Gesetz vum haarden Auslaut.

Am Lëtzebuergesche verléiert (grad ewéi am Hd.) um Enn vum Wuert all mëlle Konsonant séng Stëmm (oons *l, m, n, ng* an *r*), d.h. *b, d, g, w, s, jh, j* gi schaarf geschwat ewéi *p, t, k, f, ss, sch, ch*. (Virun engem Ufanksvokal am Saz spilt eng aner Regel; vgl. D'Wieder am Saz, 2.).

Mir soën: *Kueben* — *Kuep*, *Broden* — *Brot*, *Figen* — *Fi(c)k*, *Drauwen* — *Drauf*, *Nuesen* — *Nuess*, *Pijhen* — *Piisch*, *Dejen*(Tage) — *Deech*(Tage), *Layen*(Lagen) — *Laach*(Lage).

Mir schreiwen: *Kueb*(plattdt. Kobbe), *Fig*(Feige/figue), *Nues*(Nase), *Deg*(Tage), *Lag*(Lage).

Nom däitschen (odder franséische) Bild fuere mer an dése 7 Fäll:

lëtzeb. [-p]	schreift sech	-bl/-p: <i>Ribb</i> (Rübe)	— <i>Rëpp</i> (Rippe)
lëtzeb. [-t]		-d/-t: <i>Weid</i> (Weide)	— <i>weit</i> (weit)
lëtzeb. [-k]		-g/-k: <i>Drog</i> (Droge)	— <i>Hok</i> (Haken)
lëtzeb. [-f]	schreift sech	-w/-f: <i>Léiw</i> (Löwe)	— <i>Bréif</i> (Brief)
lëtzeb. [-s]		-s/-ss: <i>Dous</i> (Dose)	— <i>grouss</i> (groß)
lëtzeb. [-ç]	(«ech-Laut»)	-g/-ch: <i>Deeg</i> (Teig)	— <i>Deech</i> (Dächer)
lëtzeb. [-x]	(«och-Laut»)	-g/-ch: <i>Dag</i> (Tag)	— <i>Daach</i> (Dach)

Déi Regel gëlt och, wa méi Konsonanten um Enn beieneestin, z.B.: *Stëbs*(Staub) — *Lëps*(Lippe).

Am 8te Fall, dee méiglech as, muss nom franséische Middel de stommen *e* derbäisin:

lëtzeb. [-f] schreift sech -ge/-sch: *Loge*(loge) — *Piisch* (pêche/Pfirsich).

Zum dacksten as awer béides erlaabt: *Blamage/Blamaasch*, *Massage/Massaasch*, *Tapage/ Tapaasch*. (De *g* liest sech am Wuert wuel [ʒ], ma um Enn schwéierlech [ʃ] ouni *e* hannendrun).

Wann awer e lëtzebuergesche Reiflaut an d'Plaz vun engem däitsche Verschlusslaut kënnnt an èmgekéiert, da schreiwe mer, wéi mer schwätzen: èmmer dee schaarfe Laut.

Mir begéinen zesoën némmen dës 4 Fäll:

lëtzeb. [-f]	amplaz hd.	-b [-b-/-p]: <i>Bouf</i> (Bube)	— <i>of</i> (ab)
lëtzeb. [-p]		-fl-pf: <i>op</i> (auf)	— <i>Tromp</i> (Trumpf)
lëtzeb. [-t]		-s/-tz [-tst]: <i>dat</i> (das)	— <i>gesat</i> (gesetzt)
lëtzeb. [-s]		-chs [-ks]: <i>Fuuss</i> (Fuchs)	— <i>Uess</i> (Achse, Ochse)

Déi Ènnerscheder ergin sech aus eiser Sproochgeschicht:

D'héidäitsch Lautverschiwwong man eis schaarf Lauter hallef, eis möll nüt mat.

Germ. *p, t, k* > hd. *pfl, z/s, ch*: *Pfad*, *auf*, *Zaum*, *was*; *auch*;

≥ lëtzeb.: *Pad*, *op*; *Zam*, *wat*; *och*.

Germ. *d, w/f, γ/j* > hd. *t, b, g*: *Tür*; *leben*, *Leib*; *Vogel*, *Vögel*;

= lëtzeb.: *Dir*; *liewen*, *Läif*; *Vuyel*, *Vijel* ([γ/j] = *g* geschriwwen).

E puer sénnerlech Fäll bleiwen z'ernimmen:

[t] = -d/t:

Wou an däitschen Haaptwieder -dt fir -t steet, behale mir -d;

an Zäitwieder bleift -t wéinst der Endong:

-d: *Stad*, *Stied*, *stieds* — Uertsnimm wéi *Rued*(Roedt), *Réid*(Roedt), *Bëschrued*;

-t: *hie bënt*, *hie fënt*, *dir bant*, *dir fant* (= bind[e]t, find[e]t);

awer: *hie spënnt*, *hie wénnt* nom héidäitsche Middel.

A geléinte Wieder däerf -dt stoën: *Gesandten*, *Verwandtschaft*.

Wou eist Wuert eenzock mam Däitsche ka verglach gin, schreiwe mer -d odder -t, wéi d'Däitscht et huet (Regel 2b), -dd odder -tt no eisem kurze Vokal (Regel 1); wou een d'aalt Wuert nüt méi erëmkennt, setze mer -t, wéi mer soën:

-d: *Bad*, *Bond*, *Gedold*, *Géigend*, *Heed* (Heide), *Häerd*, *Juegd*, *Leed*, *Mod*, *Owend*, *Soud*, *Wëld*;

-dd: *Fridd*, *Glidd*, *Judd*, *Lidd*, *midd*, *Ridd*, *Schmadd*, *Schmëdd*; nom Frans. och: *Gidd* (guide).

-t: *Buet*, *Brot*, *Efalt*, *Fuesent*, *Heet* (Haupt), *Nout*, *Rot*, *Sot*, *Spuet*, *Welt*, *Wot*, *Zelt*;

-tt: *Blutt*, *Fritt* (pomme frite), *Gutt*, *Mitt* (Met), *Mutt*, *Nitt*, *Patt*, *Rutt*, *Schnatt*, *Watt*, *Wett*.

Wou d'aalt Wuert nüt méi gewosst as, èmmer -t: *Fuesent*, *Légent*, *Zant* (ahd. zand).

Bei Virnimm hale mer -d, sou laang et geet: *Bärend*, *Gierend* (Bernard, Gérard).

Am Lëtzebuergesche bleift d'germ. Ofledongssuffix -iɒ̥/-iə̥ (engl. -th = Adjektivabstraktum) lieweg; mir schreiwen et -t: *Déckt*, *Déift*, *Färent*, *Gréisst*, *Hëtzt*, *Héicht*, *Kräntk*, *Längt*, *Léift*, *Näzt*, *Stäärtk*, jhust nüt, wann op däitsch e Wuert mat -de erhalten as: *Freedom*, *Friemd* (obschons bei äis nüt < -md + -e!).

Eis Uertsnimm op -feld (-[f]elt), -scheid (-schent), -schleiden (-schelt), kréien -t:

Benzelt(Binsfeld), *Heischen*(Heiderscheid), *Randschelt*(Rindschleiden).

[s] = -s/ss:

Um Enn vum Wuert gët no eiser Regel (2b) nëmme schaarf ausgeschwat: -s an -ss bedeiten duerfir hei eent an d'nämmlecht = schaarfen [s].

Si gi gesat wéi am héidäitsche Wuert: -s fir -s, -ss fir -ss an -ß:

Äis, Dous, Gas, Glas, Haus, Rous, weis — Faass, Fouss, grouss, Mooss, séiss, wäiss. Wou d'Létzebuergesch [-s] huet amplaz däitsch[-chs] an -z[ts], steet èmmer -ss: Wuess(Wachs) — Wues(Wasen); e Stéck Weess(Weizen) — e Stéck Wees(Weges).

Elei muss all Kéier verglach gin: *Biiss(Büchse), Duess(Dachs), Fluess(Flachs), Fuuss(Fuchs), Héiss(Hachse), Luuss(Luchs), Uess(Achse/Ochse).*

E sonneren s (= Endongs-s/2. Pers. Eenzuel vum Verb, vgl. Konsonanten 1) as èmmer schaarf [s]: *wuer s de gees, ier s de kënns.* Ma en s' (= si, se vrum Vokal) as am Fong en Ufanks-s: En as mëll [z] odder schaarf [z = s], deemno wat fir Konsonante virdru kommen, d.h. mëll nëmmen no l, m, n, ng, r a Vokaler (vgl. D'Wieder am Saz, 2e).

(l, n) + [ts] = -s/ds/ts/z:

No l an n schwätze mer den s mat schwaachem t- virdrun *), ma geschriwwen gët nom Däitschen; jhust -tz no l-, n- gët et nët.

-s: als, Bols, eens, Fiels, Gäns, Hals, Hans, maans, oons, wéinstens, zemoools;

-ds (d + s-Flexiou): hannerwands, Kandskanner, Opstands, owends;

-ts (t + s-Endong): därbants (binnent/s), nuets, riets; ma uechtgjin: hei ands do (und/s!);

-z: Danz, ganz, Kranz, Malz, Mélz, Ménz, Onz, Pelz, Salz; och: Holz (Holtz!), Wolz (Wiltz!).

Bei Zäitwieder gi mer och uecht op d'Däitscht: *du spënns, du wënnns; awer: du bënds, du fënds* (= bind[e]st, find[e]st), och: *du hälts* (= hältst), obschons mir *halen* (# halten) soën.

[ç/x] = -g/ch:

Wou mir amplaz héidäitsche -g e Reiflaut schwätzen, « ech-Laut » odder « och-Laut », schreiwe mer a betounen Ennsilben nom kuurze Vokal nëmmen -ch:

Bräch, ewech, Stréch, Zich — Brach, Broch, Zuch.

Nom laange betounete Vokal schwätze mir zesoën nëmmen «ch» [ç/x], ma mir schreiwe -g odder -ch nom Däitschen, och virun -d/t:

Dag(Tag), Deeg(Teig), Éigt(Egge), Juegd(Jagd), Lag(Lage), geluegt(gelegt);

aacht(acht), Daach(Dach), Hiecht(Hecht), Nuecht(Nacht), uecht(acht), geduecht(gedacht).

Wou awer -l- odder -r- tëscht de Vokal an de Reiflaut kënnnt, do gëlt den däitsche -g odder -ch; de Vokal sief kuurz odder laang:

Bierg(Berg), Biirg(Bürge), Buerg(Borg), Buurg(Burg), Felg(Felge), Suerg(Sorge), uerg(arg).

Däitsch -ch bleift och sin no kuurz a laang: *Buerch(Barch), duurch(durch), Perch(Pferch).*

Amplaz däitsche -k schreiwe mir -g, wa mer [ç] derfir schwätzen: *Muerg(Mark).*

An dene puer Wieder, wou mir en héidäitsche -g [k] soën, schreiwe mer -ck, wa mer de Vokal virdru kuurz hun, ma nom r souwéisou nëmme -k:

Flock(Flug), Zock(Zug) - Werk(Werg).

Geléint Wieder verdroën èmmer den eenzelne -g um Enn; verduebelt gët do och nom kuurze Vokal nët, wa [-k] gesot gët; 't sief dann, 't friemt Wuert hätt ewell -gg:

Drog(Droge), Fig(Feige/figue), Grég(Grégoire), Grog(Grog) — Bulldogg(-dogge).

Nom kuurzen onbetounete Vokal bleibt och den däitsche -g, ma mir schwätzen ch[ç]:

Balleg(Balg), bëlleg(billig), helleg(heilig), Ueleg(Öl, plattdt. Olig);

awer: *gefëierlech(gefährlich), Kielech(Kelch), Mëllech(Milch)* asw.

Eis Adjektiver stin all nom Héidäitschen, oons bestëmmten Endongen:

-zeg mat g: *bloëlzig, brongelzig* (héidäitsch: bläulich, bräunlich),

-echt mat ch: *geblummelecht, gesprinselecht* (hd.: blumig, sprenkelig), grad ewéi: *Bäckechech, Hickechech,*

jhust nët, wann et Partizipie sin: *gesiedegt, verfollegt, vernoléisseg.*

Lautkoppelen.

Och bei Konsonantekoppele kann et mat engem Zeechen duergoën, wann se hefeg sin an een se gläich erëmkennt. Mir halen äis bei [ks] an [ts] un den däitsche Gebrauch:

[ks] = chs/cks/ks/x/xc/cc/ct/kt:

D'Lautkoppel [ks] schreiwe mer nom Héidäitschen chs, cks, ks, x; ma chs, cks setze mer nömmen nom kuurze Vokal, ks kann no kuurz a laang stoën.

Wou mer keen direkte Verglach fannen, huele mer x; natuirléch nët, wa k an s op zwou Silbe falen. Duebeln x gët et nët; laang Vokaler virdru stin èmmer zweemol.

Béchs, Eidechs, Ochs, sechs, Wichts; dacks, Gedecks, quiiksen; Aax, fex, Hex, Jux.

*) l an n artikuléiere sech hannert den Zänn; sou héiert een den Iwwergank zum Reiflaut [s] ewéi e schwaache Verschlusslaut [t].

~~~~~

Mir setzen och: *Box, Dixionär* (odder: *Diktionär*), *Lexioune* (odder: *Lektion*).

ks schreiwe mer selen: *Diks(disque)*, *diksen*, *Maarksdag*(Markus-), *gaaksen*, *gierksen*.

Nom kuurze Vokal zeechent *ks* émmer d'Lautkoppel an der Stacksilb (= *k* virun *s* nüt verduebelt: *Diks*), *cks* d'Lautkoppel vu Stacksilb + *s*-Endong (= *ck* bleift: *Ge/deck/s*).

A frieme Wieder léisst de *ks* sech grad esou gutt mat *cc*, *ct*, *cx* wéi mat *kt*, *x* erëmgin:

Accident, Actioune, Excès, extra, fixéieren, mixen, perfektionnéiert, Succès, Taxi.

[ts] = **z/tz/zz/ts/t/c/s:**

D'Lautkoppel [ts] schreiwe mer nom Héidäitschen um Ufank z, am Wuert an um Enn tz odder z (nom kuurzen odder laange Vokal).

Jhust wann den *s* némme eng Endong hannerem *t* mécht, stet émmer *ts*.

zappen, z'essen, Zill, Zuch — pëtzen, sëtzen; Plaz, spizeg;

awer: *Gelitts* (= *Geléis, Ligen*), *Gefreets* (= *Gefroots, Froën*), *nuets, riets* asw.

Flektéiert Zäitwieder op (*t*)*z-s* (= 2. Pers. Eenzuel) gi riichtewech -*tz/-z* geschriwwen:

du bitz, du botz, du nätz, du schnäiz, du sëtz, du spëtz, du späiz, du uz;

vgl. dogéint: *du bitts, du flitts, du hitts, du litts, du reits, du schneids, du zitts.*

A frieme Wieder kann een awer och -*t-* schreiwen (= lat./frans. -*t-* fir [ts] od. [s]):

[ts]: *Patient, Ratioun, Statioun*; [s]: *Aktiën, Explikatioun, Friktioun*.

Muenchmol geet et besser nom däitsche Bild: *Präzisioun, Spezialitéit*.

Friem Wieder verdroën och *zz*: *Pizza, Razzia, Terrazzo*.

De franséischen *c-* odder *s-* losse mer dacks sin, wa mer och schons [ts-] schwätzen:

Centre/Zénter; Cercle/Zerkel; Seringue/Zerénk; Service/Zerwiss.

Hallefkonsonanten.

[i] = **j/g/ch/i:**

De [j] iwwerhaapt schwätzt sech der Géigend no méi *i* odder méi *jh*; oons dat wiesselt d'Aussprooch gär vun engem zum aner. Mir gin hei jhust op d'Émgankssprooch uecht:

Halwe j (halwen [i]) héiert een amplaz [j] virum Vokal an no l, n, r, ma amplaz [ç] besonnesch nom s mat engem Konsonant virdrun (-ks-, -ls-, -ts-), nüt no p, t, k an f.

No *l, n, r* deit [i] meeschten op e Wuert, dat sech nüt spléckt, ma [ç] op d'Endong *-chen, -cher*:

[i] (geschr. *g/j*): *Gaaljen, Karunjen, Muergen* ≠ [ç] (*ch*): *Millchen, Spënnchen, Tiirchen*.

Ma -*jen, -njen, -rjen* kann och op *-ong, -égen* (Uertsnimm) zréckgoen: *Erzieljen* (Erzählung), *Lellgen* (Lellingen).

Bei -*sc-* as et énnerschiddlech: *bëssien/bësscen, Hiesien/Hiescen* (geschr.: *bësschen, Hieschen*), ma bei -*ks/-j-, -ls/-j-, -ns/-j-, -ts/-j- (= -*chen*) héiert een zum dacksten [i], grad ewéi een no *-ld, -mp, -nd, -rf, -rk, -rt, -sch* e kloren *-ch* (éch-Laut) schwätzt.*

[i] (geschr. *ch!*): *Béxchen, Dänzchen, Hélzchen, Witzchen*, och: *z'j > [tsi]*: *zejoër > zjor*,

[ç] (= *ch*): *Bildchen, Lëmpchen, Kierschen, Määrkchen, Pëndchen, Täärtchen, Wirschtchen*, grad ewéi no *p, t, k, f* eleng: *Däppchen, Frettchen, Jäckchen, Schäffchen*.

An Uertsnimm as de -*g-* hei och [ç] ze liesen: *Rëttgen* (Roussy-le-Village), *Scheedgen* (Scheidgen).

[f] + *chen* geet engem selen iwwer d'Zong; 't zéckt een do, well soss [f] an [ç] zevill schliirpsen. Léiwer seet een zwou Verklengen-rongen noëneen (*el + chen*): *Dëschelchen, Karmeschelchen*.

An all dene Fäll zielt den halwen i fir e Reiflaut, d.h. e Konsonant; 't as fir äis do émmer e j odder en ch. Mir schreiwen e wuel och -g-, ma keemol i. Am Suffix -chen/cher zielt e fir en ch.

Wou émgekéiert awer (a geléinte Wieder) en i viru soss engem Vokal zum [j] gët, do däerf een den i stoëloosse: *Braconnier, Indianer, Reli(gi)oun*.

Eréisch wann d'friemt Wuert ganz schanjhéiert, setze mer *j*: *Pampuljen, Spiirkeljoun*.

Eng Parti vun eisen -*lj-, -nj-* geet op franséisch -(i)lle [λ], -gne[n] (palatal Säiten- an Nueslauter) zréck, déi mir schwéier geschwat kréien. Mir huelen se duerfir gewëssermoosse vuneneen:

Bataaljen(bataille), Trueljen(treillis); Punjar(poignard), Schampanjer(Champagne).

[u] = **w/u/o:**

Halwe w (halwen [u]) héiert een amplaz [v] no q [k], sch [ʃ] an z [ts].

De *w/v* verléiert no [k], [ʃ] an [ts] séng Reiwong, ma amplaz datt em d'Stëmm ausgeet (wéi dacks dem *r*), gët en hallef zum Vokal, deen ee wéinst sénger dréiwer Faarf meeschten fir en *u* hält, ma dee genee geholl grad sou dacks keen as.

Deemno wat fir e Vokal nokénnt, léiss sech z.B. fir *schw-* (dréideg geschwat) och soën:

schoammen (schwammen), schéenken (schwenken), schöéier (schwéier), Schüier (Schwier), Schuoër (Schwoër).

No *k(=q)* an *ts(=z)* kënnt ee bal d'nämmlecht erlauschteren, ma an der Schräft stéiert den *u* nüt méi wéi de *w*. Soulaang den Akzent um Vokal hannendru läit, versteet een [u], d.h.:

Fir een an deeselwechte Reiflaut [v] stin eng Rëtsch Tëschelauter virum Haaptvokal: all ziele se fir Konsonanten. 'T as fir äis émmer e w, och wou mer nom Héidäitschen u schreiwen.

Quascht, Quitt, Quonk, Schwamp, Schwatz, Schwonk, Zwank, Zwig, gezwongan.

A franséische Wieder Ioossen déi Tëschelauter [u, y] sech o an u schreiwen; si behalen do hir vokalesch Zeechen: *Besoin, Pointe; Huissier, Puisett.*

Franséisch oil[^va] bleift gemengerhand sin — *Coiffeur, Croissant, Droit, Toilette, Toile-cirée* — bis op déi Plazen, wou d'Betounong émschléit: *Toise, Voile > Tues, Wuel.*

Och an eisen Duebelvokaler (ai, äi, éi, ie — au, äu, éu, ue) fanne mer halwen [i], [e] an [u], [o]; ouni Iwwergank wuesse keng Vokaler zesummen.

Halleflaang wir ze setzen: *aj[α^e]; éj[ε^r]; jé[r^v] — aw[α^o]; éw[θ^v]; wé[u^v];*

iwwerlaang wir et: *ääj/äji[æ:j/ɛj]; ijé[ijə]* — *ääw/äwu[æ:w/ɛw]; uwé[ùwə].*

Ma hei zielen s'alleguer als Vokaler; duerfir si se fir äis i an u.

Halleflaang schreiwe mer: *ai/ei; éi; ie* — *au; ou; ue;*

iwwerlaang as et: *ääi; ie* — *au; ue.*

D'WIERDER AM SAZ.

DRÄI SPROOCHGEWUNNECHTEN AN DER SCHRËFT.

1. Nët geschwat an nët geschriwwen: Keen -n no der « Äifeler Regel ».

Um Enn vum Wuert fällt am Saz all -n ewech, wann dat Wuert drop mat engem Konsonant ufänkt, oons virun h-, d-, t-, z[ts]- an n-. Viru Vokaler bleift den -n sin.

Dat bescht Beispill gët de bestëmmte mänklechen Artikel:

Den Hond, den Dapp, den Tur, den Zuch, den Nol an och: *den Aarm, den Äss, den Eck, den Éil, den I, den Ochs, den Uert, den Uz.*

Awer: *De Ball, de Pétz, de Gaart, de Kueb, de Vull, de Wee, de Su, de Schong, de Jhick, de Jong, de Läpp, de Mann, de Reen.*

Virum s- kann den -n jhust bei *si, se, sain, sech, séng, sou* a beim sonneren s virun du, de stoëbleiwen: *Wann si kommen od. wa si kommen; wann s de kënnns od. wa s de kënnns.* Bei -n/n- as et dacks schwéier, eng Mol fannen, z.B. *en Nascht odder en Ascht?* Wien a sénger Sprooch *dat Ascht* seet, kann och *en Ascht* schreiwen; nët gutt wir *e Nascht*, well en *e* virum *n* léisst sech nët ofsënneren.

Fir Wieder mat méi Silbe gëlt d'Äifeler Regel émmer; fir eenzel Silben hält se do stall, wou d'Wuert ouni -n onkloër gët.

Ma och an enger Abberzuel kuurze Wieder si mer un den Ausfall gewinnt:

Bei *an, dann, däin, de(e)n, din (don, dun), dran, drun, een, gin, hien(en), hin, hun, kann, keen, mäin, nun, sain, schéin, schon, sin, un, vun, wann, wien, zwéin* fällt den -n ewech an all dene Fäll, z.B. *haut a mar* awer: *du an ech.*

Och bei de Virsilben *an-* an *un-* geet den -n verluer; jhust ni bei *on-*.

Esou schwätze mer och eis zesummegesate Wieder; an der Fou bleift émmer den -n ewech, nëmmen nët virun h-, d-, t-, z- an n- odder engem Vokal:

Birebam, Uewepäif, Drëppeglas, Bounekraitchen, Panewippchen, Quetscheflued, Vullesom, Kaartespill, Schëppestill, Zoppeläffel, Bokemaul, Millerad.

Awer: *Kouertenholz, Leëndecker, Zoppenteller, Kiischtenzäit, Afennoss*

an och: *Kréiena, Heckenéil, Kolonnenuewen* asw.

Mir schreiwen hei émmer, wéi mer schwätzen, ausbehale virun engem Komma, engem Ponkt odder soss viru Sazzechen, wou een unhëlt, datt d'Ried eng Grëtz stallhält.

Dat Gesetz nennt sech *d'Äifeler Regel*, well et doiwwer och gëlt. 'T gët laantscht d'däitsch Grenz awer all Kéier duurchbrach, wann e Wuert mat -n ophält amplaz mat -ng wéi soss am Land, z.B.: *en Fra fir eng Fra, keen gout fir keng gutt, gréin Faarf fir gréng Faarf* asw.

2. Geschwat, ma nët geschriwwen: Mëll Konsonanten amplaz schaarfer um Enn.

Um Enn vum Wuert gët am Saz all schaarfe Konsonant mëll ausgeschwat, wann dat nächst Wuert mat engem Vokal ugeet.

'T kënne grad esougutt zwéin, dräi Konsonante matenee Stëmm kréien.

Am Däitsche setzt ee virun all Ufanksvokal den Otem frësch un (Knacklaut), ma mir bannen eis Wieder. Guttdäitsch as et: *um'elf' Uhr*, ma lëtzebuergesch: « *ëmeléwauer* ».

Ma wa mer eng Schreibweis wëllen hun, déi ze liesen as, dann heescht et, all Wuert schreiwen, wéi wann et fir sech sting. Duerfir muss hei stoën: *Ém elef Auer*. Mir soë wuel: *et hierschzt, an: hierjhdsdet?* Ma mir schreiwen: *Hierschzt et?* (Herbstet es?)

Op déi nämmlech Aart a Weis sin eis zesummegesate Wieder ze liesen, wann dee viischten Deel mat engem schaarfe Konsonant ophält andeen hënneschte mat engem Vokal ugeet.

Mir schwätzen: *maddeneen, obbeneen, duurjereneen;*

mir schreiwen: *mateneen, openeen, duurchereneen.*

Mir schwätzen: *Knubbauto, Rouda, Viidsapel, Baguewan, Houweisen, grousaarteg, Fëjhaangel, Seejomes;*

mir schreiwen: *Knuppauto, Routa, Vizapel, Bakuewen, Houfeisen, groussaarteg, Fëschaangel, Seechomes.*

Déi Regel gët jhust op e puer Plazen duurchbrach:

(a) Virun dir, der (ihr) gin och d'schaarf Konsonante mëll geschwat.

Geschwat gët: *gidder, hudder, adder, wadder, woumadder;*

geschriwwen gët: *git der, hut der, datt der, wat der, woumat der.*

Den *d*- un *dir* war soss d'Endong vum Verb (2. Persoun Plur. = german. -*g*); méi spéit as se mam *ir* (ihr) verwuess. Fir richteg géif d'Firwuerst mam *i*- ufänken; esou gët och nach geschwat (-*d*/ir). Duerfir gëlt dët nët virun *dir, der*(dir), *dér*(deren) an *de*(du): do bleift de Konsonant schaarf.

Bei *mir, mer* (wir) hu mer bal d'selwecht fäärdegbruecht: Aus *gin-wer, hun-wer, sin-wer* > *gi mer, hu mer, si mer*. Aus *wir, wer* gouf *mir, mer*.

(b) Virun en(hien), en(hinen), em(him), er(hir) bleift all schaarfe Konsonant sin, ewéi wann den h- nach virum e- sting an d'Wuert wir betount.

Geschwat gët: *Géf em és !* (nët: *Géwem és !*) — *Ruff en eran !* (nët: *Ruwwen eran !*) Virun *et(hatt)* gëlt awer d'Haaptregel wéi iwwe-rall, obschons mer äis och hei den *h*- virdru müssen denken:

Geschwat gët: *Geedet mat ? Wélldet nët ?* Geschriwwen: *Geet et mat ? Wéllt et nët ?*

Den *-d* gët esouguer da geschwat, wann d'Firwuerst zweemol noeneesteet:

Geschwat: *Féndededalt ?* Geschriwwen: *Fént et et alt ?* (*Fént hatt dat alt ?*).

Soubal awer d'Firwuerst bis zum 't zesummeschrompt, wéi meeschters virum Verb, da gëlt d'Regel nët méi; do héiere mer e schwaachen [t]:

Mir schwätzen: *Haddësst gutt*, awer: 't ésst gutt; (nët: 'dësst gutt, dat géif « *dëst Gutt* » verstan.)

Mir schreiwen émmer *t*. — Vgl. och (d).

(c) Wou soss um Ufank vum Wuert en [-ə] ausfällt (odder en [-ə] kënnt stoën), do schwätzzt een dee schaarfe Konsonant virdrun awer mëll.

A Fro kommen déi Wieder hei: (*e*)lauter, (*e*)lei, (*e*)leng, (*e*)lier, (*e*)lo, (*e*)luer, (*e*)niichter, (*e*)ran, (*e*)raus, (*e*)rëm, (*e*)reem, (*e*)riwwer, (*e*)rop, (*e*)rof, (*e*)sou, (*e*)wech, (*e*)wéi, (*e*)well. Dene Wieder hir Geschicht as wuel verschidden (z.B. *eran, eraus* < her-, *elei, elo* < alhîe, aldâ), ma d'Regel as fir s'all d'selwecht. Mir soën: *biz(e)ran, gud(e)raus, néd(e)lei*, ma mir schreiwen: *bis eran — bis ran, gutt eraus — gutt raus, nët elei — nët lei*.

Jhust no eise schwaachen Eesilber op -*e* (*de = du, se = si*) gëlt dat nët ganz, well do fällt jo dann zwemol [-ə+ə-] openeen (= Hiat); d' an s' riichten sech hei nom Laut virdrun: As et e schaarfe Konsonant, si se stomm, as et e mëllen odder e Vokal, behalen se d'Stëmm.

d' (du) as duerfir émmer stomm, wëll et steet jhust no -*s* od. *sonnerem s* (vgl. Konsonanten 1),

s' (si) nët émmer, ma och no all schaarfe Konsonant. Duerfir:

Émmer [d]: *bleifs d'eweche ! gees d'eran !*

Awer [z ≠ ʐ]: *dro s'eran ! huel s'erém ! ≠ dréck s'eroф ! maach s'erop ! setz s'eweche !*

Ze (zu) kënnt virun där Zort Wieder knaps vir; den *z'* bleift émmer schaarfe. — Vgl. och (e).

(d) De bestëmmten Artikel d' (= F., N. Sg./M., F., N. Pl.) kritt keemol Stëmm, och nët virum Vokal; sou ka kee mengen, 't wir e Stéck vum Haaptwuert.

Geschriwwen gët: *d'Eess, d'ENN, d'ÄR;*

geschwat gët: *t'Eess, t'ENN, t'ÄR* (= [d]; nët: *dees, Denn, Där !*),

grad ewéi: *'t as, 't ésst, 't eelzt* (= perséinl. Firwuerst: *et*).

Ma deen *t' / 't* as méi e schwaachen *t* wéi soss um Ufank vum Wuert:

[d] — *d* ouni Stëmm = [t] — *t* ouni Hauch (vgl. Konsonanten, 2).

(e) Opfälleg as och, datt eis dräi schwaach Eesilber op -e = de(du), se(si), ze(zu), déi virum Vokal zu d', s', z' zesummeschrompen, hir énnerschiddlech Aussprooch behalen:

de (= [də]), ouni Stëmm, well't steet am nom -*s* an nom *sonneren s[s]*, duerfir: *s de> s d'[d = t]*;

se (= [zə/zə]), stomm nom schaarfen a mat Stëmm nom mëlle Konsonant: *ze/ze > s' [z/z]*;

ze (= [tsə]), kritt keemol Stëmm, ma och keen Hauch (*z' iessen[ts] ≠ Ziedell[tsʰ]*): *tse > z'[ts]*.

Wuerfir [də], [zə] d'Stëmm verléieren odder behalen, ergët sech aus deem, wat nokënnt.

'T fällt vläicht manner op, datt dës Grondregel (2) sech och émkéiert:

Mir bannen d'Wieder och, wa schaarf a mëll Konsonanten openeestoussen.

Um Ufank vum Wuert gët all mëlle Konsonant halleschaarf geschwat, wann dat Wuert virdru mat engem schaarfen ophält.

All schaarfe Laut fierft op dee mëllen of, ma op alle Fall muss dee mëlle geschriwwen gin.

Mir schwätzen do déi mëll Konsonante wuel jhust halleschaarf, ma 't geet duer, fir ierzeleden an zesummegesate Wieder, zemoools an Uertsnimm mat schwaachen Ennsilben. Apaart bei -*s/b*- > -*sp*-, -*s/d*- > -*st*-, -*sch/d*- > -*scht*- as et schwéier énnerscheden:

Mir schwätzen: *Betster[-tsd]-, Eespech[-sb]-, Heeschtrëf [-sf]-;*

mir schreiwen: *Betzder(Betzdorf), Eesbech(Eisenbach), Heeschdrëf(Heisdorf).*

Bei den Nimm vun de Wochendeg stellt den Dixionär et fräi, *Samschdeg/Samschteg* ze schreiwen. (Mir lede vun *Dag of*, nët vun « Tag », vgl. *Méindeg, Freideg, Sonndeg*.)

Amplaz *jitfereen* schreiwe mer *jiddwereen* (= jedweder einer).

A Froësätz däerf een d'ëmgestallten Zäit- a Firwieder nüt zesummenzéien:
Geschwat gët: *geeste ? kënnste ? [-sd-]; geschriwwen gët: gees de ? kënnns de ?*

3. Geschriwwen ewéi geschwat: Mëll Konsonanten am Wuert, schaarfer um Enn.

Dës drëtt Gewunnecht ergöt sech aus dem Konsonantekapitel (2b):

Verschluss- a Reiflauter schwätze mer um Ufank an am Wuert mëll odder schaarf, um Enn némme schaarf: Da's d'Gesetz vum haarden Auslaut.

All Konsonant verléiert d'Stëmm um Enn vum Wuert bis op *l, m, n, ng(ŋ), r:*

[*b* = p, *d* = t, *g* = k; *y* = f, *z* = s, *ʒ* = ʃ, *j* = ç, *ɥ* = x]. Ma oons dat huele mer nach eppes an uecht:

Um Enn vum Wuert schwätze mer d'Verschluss- an d'Reiflauter wéi am Däitschen (schaarf), ma am Wuert viru ville Flexiven anescht (mëll). 'T as séier erausfond, wurun dat hält:

Mir gesinn hei of vun der Aussprooch virum Vokal am Wuert duerno. Wa jiddwer Wuert och virum Flexiv mat vokaleschem Asaz (-en, -er, -es) all schaarf Konsonante mëll géif schwätzen, dann hätte mer nees déi vireg Regel. Ma déi spiltt nüt hei. Elei dréit et sech jhust ëm Lauter, déi fréier iwerall (virum Flexiv an um Enn) mëll geschwat goufen (wéi nach am Engleschen):

D'Héidäitscht huet haut wuel déiselwecht Uluecht wéi mir am Auslaut, jhust eis mëll Lauter man anerwärts d'héidäitsch Lautverschiwwong nüt mat:

germ. *d, w, j/ɥ* = lëtzeb. *Dijel, dreiwen, Duyend;*
< hd. *Tiegel, treiben, Tugend.*

Sou as d'däitsch Schrëft nüt fir all eis Fäll geriicht.

Am Héidäitsche kritt all Stacksilb dee Schlusskonsonant geschriwwen, deen se hätt, wann d'Wuert eng Endong krit. Sou behält d'Wuert séng Schrëft, 't sief flektéiert odder nüt. Op lëtzebuergesch ging dat och, ma mir kéimen da wäit vum däitsche Bild ewech, dat mer gewinnt sin.

Sou komme mer nüt derlaanscht, fir am Wuert mëll Konsonanten amplaz schaarfer ze setzen, soubal mer se soën; um Enn fuere mer jo wouméiglech nom Däitschen.

- (a) **-t/-d-:** *gutt Leit — bei gudde Leiden; eng rout Rutt — där rouder Rudden* (hd. *-t/(-t-!)*).
- (b) **-f/-w-:** *déif Grief — en déiwe Gruef gruewen; gedriwwen — kee Gedriff* (hd. *-b/-b-!*).
- (c) **-ch/-j-:** *en Dag[x] — dës Deg[ç] — an den éischten Degen[j]* (hd. *-g/-g- grad ewéi hei*).

De *g[ɣ/j]* mécht villes liicht, ma nawell muss een hei ands do dem Ouer no schreiwen:

héich, awer: *héijeg, en héijegen od. en héijechen an: deen héchsten, héchstens (chs = [ks])*. Absëns och, wann een am Grondwuert de mëlle [*ɣ/j*] nüt méi héiert, ma en an der Ofledong als schaarfen *ch* od. *k* erëmfént:

bedréien — Bedruch, fléien — Flock, zéien — Zock, Zuch (hd. *g/-g-!*).

Bei Verben heescht et op déi dräi FäII apaart uechtgin: all mëlle Konsonant gët schaarf, wann d'Endong ewechflitt a virun -s, -t.

Mir halen d'däitscht Schrëftbild, soulaang et geet, oons wann zwéi Verschlusslauter (Stack + Endong) openeefalen:

- (a) **-d/-t:** *lueden - du lueds, lued ! — (d + t > -t): hie luet, dir luet, luet !* (lad[e]t).
Sou leë mer äis och un, wann *-nd-* zu *-nn-* gin as:
fannen — du fënds(find[e]s[t]), fond([ge]fund[en]), awer: hie fënt(find[e]t).
- (b) **-w/-f:** *schreiwen — du schreifs, hie schreift, schreib ! — geschriwwen.*
- (c) **-g-, -ch-/g(=ch):** Hei kritt een am Wuert gär zweérlee Aussprooch, ma um Enn némmen eng: *follegen/follechen[j/ç] — du follegs, hie follegt = du follechs, hie follecht [ç].*
Nüt vergiessen, datt wuel am Wuert och do virum einzelne *-g-[j/ɥ]* den *i* an den *u* sech kuurz liest, ma nüt um Enn (duerfir do *-ch*, no laange Vokaler och *-g*):
léien — gelugen[ɥ], weien — gewigen[j], och: leën — geluegt[ç];
awer: *leien — ech luch[x], ech lich[ç] odder: ech loug[x], ech léig[ç].*

Zesummegesat Wierder, déi am éischten Deel d'Stacksilb vun engem Verb anhun, stin nom Däitschen (-d/t fir [-t]; -g/ch fir [-x/ç]) odder mam schaarfe Laut, wou eis Sprooch dervun ofwäicht (lëtzeb. -f amplaz hd. -b).

- (a) **-d/t:** *Bestietnes, Brotdëppen, Fondgrouf, Leetnol, Luedstack, Reitpäerd, Rotschléi;*
- (b) **-g/ch:** *Bleechschossel, Fegfeier, folglech, Gehäignes, Laachkrämpchen, Schlagsan;*
- (c) **-f:** *Begriefnes, Dreiflüegd, Hiefbam, Liefkuch, Proufstéck, Schreibmaschin, Wiefstull.*

SONNER SPROOCHEN

Fir eenzel Mondaarten am Land brauche mer weider Zeechen.

Den Dixionär kann se nöt all gin; dat hei si méi Virschlei wéi Virschreften.

1. Vokaler:

		Laangvokaler
ä [ɛ̄/è::]	fir e:	Bän, Stän (Been, Steen) = Areler Sait-Minett/Sauer-Musel.
à [ǣ/à::]	fir e:	hàm, nàn (heem, neen) = Iewescht Musel.
o [ō/ò::]	fir a:	Bom, Lof (Bam, Laf) = Ënnesch Gutland/Iewescht Éislek.
ù [ū/ù::]	fir a:	Bùm, Lùf (Bam, Laf) = Iewescht Éislek.
o [ò::]	fir a:	Kop, Looch (Kapp, Lach) zesumme mat:
e/ä [è::/è::]	fir ä:	Speek, Weesch/Späk, Wääsch (Speck, Wäsch) = Ur, Ënnersauer, Musel.
o [ò::]	fir äu:	Hos, Mos (Haus, Maus) odder
ö [ø::]	fir äu:	Hös, Mös (Haus, Maus) zesumme mat:
e/ä [è::/è::]	fir äi:	weess, Ween/wääss, Wän (wäiss, Wäin) = Areler Sait.
ö [ø::/ø::]	fir ue:	hölen, mölen (huelen, mueLEN) odder
ù [ō/ò::]	fir ue:	hülen, mülen (huelen, mueLEN) mat:
e [ē/è::]	fir ie:	Heel, Meel (Hiel, Miel) = Ënnesch Éislek/Iewescht Gutland.
à [à::]	fir a:	Kàand, Màn (Kand, Mann) mat
ë/e [Ө::/è::]	fir è:	héent, Mëënsch/heent, Meensch (hënt, Mënsch),
ä [è::]	fir ä:	Gräänz, häl (Grenz, hell) an
o [ò::]	fir o:	Hoond, Moond (Hond, Mond) = Belsch a loutréngesch Sait.

Duebelvokaler

au [à:o/à:u]	fir a:	Kaund, Maun (Kand, Mann) mat
éi [è:i]	fir è:	héint, Méinsch (hënt, Mënsch),
ou [Ө:u]	fir o:	Hound, Mound (Hond, Mond) an
ä/äi [è::/è::]	fir ä:	Gräänz, hääl/häinken, Käinki (hänken, Känki) = Areler Sait.
éi [è:i]	fir äi:	Éis, Péif (Äis, Päif) mat
ou [Ө:u]	fir äu:	ous, Rout (aus, Raut) = Ur, Ënnersauer, Musel.
au [è:o/ùw:]	fir äu:	Haut, Strauss (Häut, Sträuss schreift sech d'selwecht!) mat
ai [è:e/äi:]	fir äi:	drai, naischt (dräi, näischt) = Dikerech/d'Stad.
oa [ɔ̄/ɔ::]	fir ue:	Noacht, oacht (Nuecht, uecht) = Éislek (Wolz, Veianen)/Iechternach.
oa [ɔa/ɔ:a]	fir a:	Goart, Moart (Gaart, Maart) = Ënnesch Gutland.
oa/öä [ɔa'/ɔɔ::]	fir aue:	fir a/ue: Goart, Noacht/Göärt, Nöächt = Kiischpelt.
äe [ɛ̄/è::v]	fir e:	näen, Wäess (neen, Weess) = Areler Sait;
	fir ie:	äech, äessen (iech, isseen) = Ënnesch Gutland.
oi [ɔ:y]	fir éi:	Boier, Koi (Béier, Kéi) = Areler Streech.
uë- [u:ə]	fir oue-:	Uër, wuër (Ouer, wouer) mat
ië- [i:ə]	fir éie-:	miën, siër (méien, séier)=Éislek (Äifeler Sait, Heed)/Ënnersauer.
ua/uä [u:a/u:ɛ]	fir ue:	Kuall, Uawwen/Kuäll, Uäwwen (Kuel, Uewen) mat
uoo/uee [vɔ::/vè::]:		Uoooss, Wuort/Ueess, Wuert (Uess, Wuert) an
iä [ɛ̄]	fir ie:	Liäwwen, Wiädder (Liewen, Wieder) mat
iää [è:::]	:	Kniää(ch)t, siäächt (Kniecht, siecht) = Iewescht Éislek.
uaa [u:a/u:ɛ̄]	fir u/ue:	Huaan, Huas (Hunn, Hues) mat
iää [ǣ/v̄]	fir ie:	Liääwen, Wiääder (Liewen, Wieder) = Veianen.
aï [à:i] (aï = a + i)	fir ue+ch:	aït, Naït (uecht, Nuecht) = Iewescht Éislek (Heed).

A muenech Sprooche geet an e puer kuurze Wieder ee Vokal virum Konsonant nöt duer, fir e laang ze liesen, z.B. éisléckesch aan(un), och aan(an) asw. Verduebelt gët elei och, wa mer zesummesetzen: *apacken, draakreien (upaken, drukréien)*.

Wou tëscht i/u an t en -ch- ausfällt, stinn i/u och vrum t eleng duebel: *Fruut, riit (Fruucht, riicht)*, vgl. 2.

2. Konsonanten:

çh [ç̄]	fir ch [x̄]:	daçh, Woçh, Zuçh (« ech-Laut » och no a, o, u) an
j [j̄]	fir g [γ̄]:	Lajer, frojen, gezujen ([j̄] och no a, o, u) = Iewescht Éislek.
sch [ʃ̄]	fir ch [ç̄]:	ësch, fäerdësch ([ç̄] < [ʃ̄]) = Ur, Sauer, Minett.
ckt [kt̄]	fir -t-:	hockt, Leckt; Huckt, Lickt (haut, Leit; Hutt, Lidd) an
gd [gd̄]	fir -d-:	logden, wegder; Brugder, figderen (lauden, weider; Brudder, fidderen) = Éislek an Areler Streech.
st [st̄]	fir -scht(-):	gester; Këst (gëschter, Këscht) = Éislek, Tréiesch Sait.
scht [ʃ̄t̄]	fir -st(-):	Fënschter, Poscht (Fénster, Post) = Ënnesch Gutland.
t [t̄]	fir -cht(-):	Liit, Uut (Liicht, Uucht / Vokal duebel schreiwen!) = Iewescht Éislek/ Ënnesch Gutland.
d' [d̄]	fir [d̄]:	D'Iewescht Heed schwätzt, grad ewéi d'Äifeler Éislek an d'Neibelscht, den d' virum Vokal zum dackste mëll (= [d̄]): Kuggemolbd' Auer ! E Konsonant virdru kritt da mat Stëmm. Anerwäerts am Land wir et: Kuggemolop t'Auer! Ma geschriwwen gët émmer jhust d'.

**Règlement grand-ducal du 6 juillet 1994 portant création de certificats et diplômes
attestant la compétence de communication en langue luxembourgeoise.¹**

(Mém. A - 68 du 27 juillet 1994, p. 1215)

Art. 1er.

Il est créé une certification de la compétence de communication en langue luxembourgeoise comportant différents niveaux.

Art. 2.

Les certifications portent sur les niveaux de compétence suivants:

- «Zertifikat Lëtzebuergesch als Friemsprooch» correspondant au «Level One: Waystage User», défini par le Conseil de l'Europe;
- «Eischten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch» correspondant au «Level Two: Threshold User», défini par le Conseil de l'Europe;
- «Zweten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch» correspondant au «Level Three: Independent User», défini par ALTE (Association of Language Teachers in Europe);
- «Ieweschten Diplom Lëtzebuergesch» certifiant une maîtrise de la langue semblable à celle d'un autochtone.

Pour chaque niveau, il y a une certification séparée des compétences à l'oral et à l'écrit.

Art. 3.

Le Centre de langues Luxembourg est chargé de l'organisation des examens en vue de ces certifications. Les certificat et diplômes, établis par le Centre de langues Luxembourg, sont contresignés par le ministre de l'Education nationale et enregistrés au Service de la formation des adultes.

Art. 4.

Sont admissibles aux épreuves tous les candidats, résidents ou non, qui en expriment le désir en s'inscrivant avant la date limite.

Art. 5.

L'inscription aux examens n'est pas soumise au paiement d'une taxe. Toutefois une participation aux frais dont le montant maximum est à fixer par le ministre de l'Education nationale est demandée aux candidats.

Art. 6.

Il y a au moins une session d'examen par an. Les dates et lieux des épreuves ainsi que la date limite des inscriptions sont publiés par voie de la presse. Des antennes régionales peuvent fonctionner en cas de nécessité.

Art. 7.

Le ministre de l'Education nationale fixe les contenus des examens et les critères d'évaluation.

Art. 8.

Le ministre de l'Education nationale établit une liste des enseignants habilités à faire partie du jury d'examen. Cette liste est remise à jour au moins tous les trois ans.

Art. 9.

Le ministre de l'Education nationale désigne le jury d'examen pour la durée d'une année civile. Le jury se compose d'au moins trois membres effectifs et six membres suppléants.

Art. 10.

Les membres effectifs et les membres suppléants du jury peuvent être examinateurs aux épreuves orales et aux épreuves écrites. Chacune des épreuves est évaluée par deux examinateurs.

Art. 11.

Le directeur ou le directeur adjoint du Service de la formation des adultes est d'office président du jury. Le jury désigne en son sein le secrétaire.

Art. 12.

Dès la nomination du jury, le président réunit les membres effectifs et les membres suppléants pour organiser les sessions d'examen de l'année. Le jury désigne l'ordre dans lequel il est fait appel aux suppléants comme examinateurs en cas de nécessité. Il fixe les procédures d'examination et d'évaluation. Il fait élaborer et choisit les épreuves.

Le jury a l'obligation de garder le secret en ce qui concerne les épreuves et les délibérations.

Art. 13.

Le jury prend ses décisions à la majorité simple des voix des membres participant aux délibérations. En cas d'égalité des voix, celle du président est prépondérante.

¹ Bases légales: Loi du 24 février 1984 sur le régime des langues et Loi du 19 juillet 1991 portant création d'un Service de la formation des adultes et donnant un statut légal au Centre de langues Luxembourg.

Art. 14.

Le ministre de l'Education nationale fixe le modèle des certificats et diplômes.

Art. 15.

Les indemnités des membres du jury sont fixées par le Gouvernement en Conseil.

Art. 16.

Les résultats des épreuves passées avec succès pendant la session d'examen qui a fonctionné à l'essai en 1994 peuvent être validés par le ministre de l'Education nationale et permettre l'obtention des certifications prévues dans le présent règlement.

Art. 17.

Notre ministre de l'Education nationale est chargé de l'exécution du présent règlement, qui sera publié au Mémorial.

Règlement grand-ducal du 30 juillet 1999 portant réforme du système officiel d'orthographe luxembourgeoise.

(Mém. A - 112 du 11 août 1999, p. 2040)

Art. 1er.

L'arrêté ministériel du 10 octobre 1975 portant réforme du système officiel d'orthographe luxembourgeoise est abrogé. Toutefois, l'annexe de l'arrêté précité est à considérer comme faisant partie intégrante du présent règlement.

Art. 2.

L'orthographe officielle de la langue luxembourgeoise se fonde sur les principes revus et modifiés par le Conseil permanent de la langue luxembourgeoise tels qu'exposés en annexe de ce règlement et qui modifie l'annexe de l'arrêté ministériel précité.

Art. 3.

Notre Ministre de la Culture est chargée de l'exécution du présent règlement qui sera publié au Mémorial.

Art. 4.

Le présent règlement entrera en vigueur le jour de sa publication au Mémorial.

Ännerungen an der Lëtzebuerger Orthographie**1. Eenzel an duebel Vokalen**

1a) D'Vokalen [i] - [u] - [o] - [a] ... (de Vokal - [e] - ännert 1e. opgefouert sinn) ginn an de betountenen an oppene Silbe virun engem Konsonant laang ausgeschwat.

Se ginn an de betountenen an zouene Silbe viru méi Konsonante kuerz ausgeschwat.

Gëtt de Vokal viru méi Konsonanten nawell laang ausgeschwat, da gëtt en duebel geschriwwen.

Beispiller

al	all	dat Aalt
		hatt hat d'Laascht
frot och d'Moodchen		

1b)

- a Zesummegesate Wieder ginn esou geschriwwen, wéi wann se net unenee geschriwwwe wieren, och wann
b en Iwwerganks - <s> dertëschent kënnnt.

Beispiller

a) Alstad,	Molkëscht,	ofschafen,	Sakgaass,	Ursaach,
b)	dagsiwwer,	Kathedralstierm,	Konveniatsiessen,	Schofspelz,

- c Respektéiert gëtt awer d' Äifeler <n>-Regel, no där den <n> net geschriwwen gëtt, wann en net geschwatt gëtt.

Beispiller

Kazebockel   Dammeschong   schéimaachen

- 1c) D'Verben <sinn>, <hunn>, <goen>, <ginn>, <stoen>, (an d'Varietéite vum Verb <doen>) ginn, wéi all déi aner Verben, nom Prinzip vun der Konsonanteverdueblong no kuerzem Vokal geschriwwen:
(déi nei Schreifweis ass fett gedréckt)

<i>Infinitiv (Infinitif)</i>					
	<i>sinn</i>	<i>hunn</i>	<i>goen</i>	<i>ginn</i>	<i>stoen</i>
				(donner, devenir)	

<i>Indikativ Präsens (Indicatif présent)</i>							<i>Varietéite vun doen</i>		
<i>ech</i>	<i>sinn</i>	<i>hunn</i>	<i>ginn</i>	<i>ginn</i>	<i>stinn</i>	<i>doen</i>	<i>don</i>	<i>dinn</i>	<i>dunn</i>
<i>du</i>	bass	<i>hues</i>	<i>gees</i>	<i>gëss</i>	<i>stees</i>	<i>dees</i>	<i>dees</i>	<i>dees</i>	<i>dees</i>
<i>hien</i>	ass	<i>huet</i>	<i>geet</i>	<i>gëtt</i>	<i>steet</i>	<i>deet</i>	<i>deet</i>	<i>deet</i>	<i>deet</i>
<i>mir</i>	sinn	hunn	ginn	ginn	stinn	<i>doen</i>	<i>don</i>	dinn	dunn
<i>dir</i>	sidd	hutt	gitt	gitt	stitt	<i>dot</i>	<i>dot</i>	ditt	ditt
<i>si</i>	sinn	hunn	ginn	ginn	stinn	<i>doen</i>	<i>don</i>	dinn	dunn

<i>Perfekt (Passé composé)</i>					
<i>si</i>	<i>hu</i>	<i>si</i>	<i>hu</i>	<i>si</i>	<i>hu</i>
gewiescht	gehat	gaangen	ginn	gestanen	gedoen

<i>Imperativ (Impératif)</i>					
<i>sief/ bass de</i>	<i>hief</i>	<i>géi</i>	gëff	<i>stéi</i>	<i>do</i>
<i>sieft / sidd</i>	<i>hieft</i>	gitt	gitt	stitt	<i>dot</i>

- 1d) Eng Partie vun eesilbege Wiederer a Virsilben kréien, no kuerzem Vokal, ausnahmsweis némmen ee Konsonant:
d'Artikelen: dem, den, der, des
d'Personalpronomina: es, em, en, et, him
d'Partikelwiederer: an, am, bis, dran, drop, drun, dun (duerno), èm (dt. um), eran, hin, mam, mat, ob, op, um, un, vum, vun, zum
d'Virsilben an-, èm-, em-, on-, op-, ver-, zer-
d'Negatioun: net
- 1e) Gëtt de Vokal <e> laang ausgeschwatt, da gëtt en duebel <ee> geschriwwen, egal wéivill Konsonanten hennendru kommen.

Beispiller

- a) *Breedewee, Deeg, Elterevereeneung, eegen, Eenegkeet, feelen, greezen, heemelen, jee, Kleed, Kleesercher, reesen,*

Beispiller

- b) *Feescht, Kleeschen, Seechen, weech*

Ausnahme sinn däitsch oder aner friem Wiederer, déi an deene Sprooche mat engem einfachen <e> geschriwwen ginn, an déi mir onverännert iwwerhuelen:

Beispiller

Gen, Kegel, Meter, Pegel, penibel, Problem, Regie, Segel, Segen, Serie, System, trotzdem, weder, wegen, Alphabet, Demokratie, Geographie, Theater, Theologie

2. Den <é> an den <ë>

2a) Den <é> an den <ë> kréien némmen an enger betountener Silb hiert diakritescht Zeechen (Accent aigu oder Trema):

Beispiller

Béckerlek, Fabréck, Geléng, Sprénkeng, verréckt, énnen, Fëschbech, fënnef, gerëscht, Krëppeng, Rëmeleng

also net bei

Aarbecht, Bungeref, Leideleng, Kiewerlek (Kiewerleken), Kinnek (Kinneken,) Méischdref, Méischtref, Musek, Museker, Président, presséiert, Pressessioun

2b) ouni <é> geschriwwen ginn d'Personal-Pronomina: <ech, mech, dech, sech> an d'Possessiv-Pronomina: <meng, deng, seng>.

mat <ë> geschriwwen ginn d'Demonstrativ-Pronomina: <dës, dësem, dësen, dëser, dëses, dëst>

ouni <ë> geschriwwen ginn:

- d'Artikelen: <den, dem, der>
- d'Pronomina vun der 3. Persoun: <em, en, er, es, et>
- d'Negatioun <net>

2c) De kuerzen däitschen <ö> schreiwe mer èmmer <ë>.

Beispiller

Bevélkerong, éffentlech, fërmlech, gëttlech, hëlzen, nérldlech, Wöllef

Däitsch Wieder mat engem laangen <ö> behalen deen:

Beispiller

blöd, Föhn, Hörer

3. De Rëtschvokal <e>

3a) De Rëtschvokal <e> kritt némmen dann en Trema, wann en op <ee> stéisst.

Beispiller

Jeeér, leeën, seeën, gëeelzt, gëeetert

awer

Aen, muer, Joer, bidden, goen, haen, geéiert, héieren, moiен, Neies

3b) De Rëtschvokal <e> gëtt a Wieder geschiwwen, wou keen <r> hannendru kënnt (wéi: bidden, Buedem, Suebel)

an och a Wieder, an deenen nom Rëtschvokal en <r> a wéinstens nach een anere Konsonant steet; et ass dobäi egal, ob de Vokal virdrun identesch mam däitsche Vokal ass oder net. D'Duebelschreibwong vum Vokal virun <r + Konsonant> (z.B.: Kiirch) gëtt also ofgeschaافت.

Beispiller

Kirche -	Kierch	ihr wäret -	dir wiert
Wirt -	Wiert	Berg/Bürge -	Bierg
Turm -	Tuerm	Berge/ Bürger -	Bierger
Burg -	Buerg	Wort -	Wuert
Geburt -	Gebuert	Irrtum -	Iertum
kurz -	kuerz	arg -	uerg
irgend -	iergend	Morgen -	Muergen
du wärest -	du wiers		

3c) de verwëschtenen <r>

Et sief drun erënnert, datt mir dat däitscht Schriftbild och bei Wieder respektéieren, wou den [r] nom Rëtschvokal verwësch ass; den [r] gëtt also net némmen a Wieder geschiwwen wéi: Wieder, Uerder, äerdeg ... mä och wann den [r] virun engem <sch> steet:

Beispiller

Fierschter, Hierscht, Uerschdref

3d) de Rëtschvokal gëtt net geschriwwen

- nom <ä>, wann duerno den <r> eleng als Konsonant steet

Beispiller

ä, däreg, gären, Här, Märel, Stär, Zär,
(am Géigesaz zu: Äerd, Päerd, Häerchen)

- no<i> an <u>, wann duerno den <r> eleng als Konsonant steet a wann de lëtzebuergesche Vokal identesch mam däitschen ass.

also:

dir	Dier (Tür)
mir	Mier (Meer, Mähre)
hir	hier (her)
Bir (Birne)	Bier (Bär, Beere, Bahre)
Stir (Stirn)	
Geschir	
iren (irren)	ieren (etwa)
Bur (Brunnen)	Buer (Bohrer)
stur	
zur	
Ausnahme sinn: fir (für) an vir (vor)	

awer:

	Dier (Tür)
	Mier (Meer, Mähre)
	hier (her)
	Bier (Bär, Beere, Bahre)

- Den däitsche Rëtschvokal <ie> virun <r> gëtt an eiser Sprooch bääbehalen.

Beispiller

gierig - giereg; Nieren - Nieren; schmieren - schmieren; Schmiere -Schmier; Zierde - Zier

4. <e> schreiwen oder net? (Allegro- a Lentoform)

A ville Wiederer hu mir d'Tendenz, den <e> net auszeschwätzen, och wann en an der däitscher, der franséischer oder och an eiser Sprooch zum Wuert gehéiert:

Beispiller am Wuert

Temperatur (Tempratur), Timberen (Timbren), Artikelen (Artiklen) , gouereg (goureg)

als Optakt

elo (lo), eran (ran), eraus (raus), esou (sou), erëm (rëm), ewech (wech), ewéi (wéi), ewell (well)

Et ass unzeroden, dësen <e> ze schreiwen, mee et bleift dem Eenzelen iwwerlooss, ob hien dat wëllt (z.B. wéinst der Ver-smetrik); dëst mat der Präzisioun, datt den ongeschriwwenen Optakts-<e> net duerch en Apostroph ersat gëtt:

Beispiller

lo, raus, rëm

Et muss een sech bewosst sinn, datt sou énnerschiddlech Wuertkonstruktioonen entstinn:

Beispiller

an elo - a lo; gees d'ewecl! - gees de wech!; kënns d'erëm? - kënns de rëm?

5. Friem Wiederer

5.1 Franséisch Wiederer:

Mir deelen déi franséisch Wiederer an eiser Sprooch an dräi Zorten op:

- déi onverännert (*Barrière, Ministère, Trottoir*)
- déi mat franséischem Stack (*Timber, Ensembl, Députéierten*)
- déi ganz iwwerholl (*Jilli, Fotell, Jandaarm, Klautjen, Wallis*)

- a) Et soll ee frieme Wiederer am Prinzip déi Schreibweis loessen, déi se vun doheem aus hunn:

Beispiller

Abus, Accent, Accident, Cabine, Concours, Courage, Cousine, Dictionnaire, Menu, Partie, Quatre-Vents, Revenu, Service (Déngscht), Trottinette, Trottoir

Dat gëllt och fir Wiederer, déi bis elo en <^> op dem Vokal virun engem Nasal-Konsonant haten, an deen elo wechfält:

Also net méi:

“Timber” mä “Timber”

“Mêmber” mä “Member”

“Camiôn” mä “Camion”

Mir solle bei der Abiergerong vu franséischen oder anere frieme Wiederer an eis Schreifweis émmer virsiichteg sinn.

Beispiller

Chrëschtdag, Diwwi, Jandaarm, Jelli, Jilli, Keess, Klautjen, Koseng, Maschinn, Schantjen, Wallis, zerwéieren, Zerwiss (less), Ziwwi

- b) Franséisch Wieder behalen hir franséisch diakritesch Accenter (é, è, ê).

Beispiller

Barrière, Employé, Employée

Dat gëllt och, wann d'Wuert zum Deel eng lëtzebuergesch Form huet:

Beispiller

Décisioun, enquêtéieren, Réunioun, résuméieren

- c) D'lëtzebuergesch Mehrzahl bei franséische Wiederer <-en> oder <-er> gëtt un d'Wuert drugehaangen, nodeems een d'franséisch Mehrzahl <s>, <es>, <x> ewechgelooss huet:

Beispiller

<i>les trottoirs</i>	-	<i>d'Trottoiren</i>
<i>les bijoux</i>	-	<i>d'Bijouen</i>
<i>les cours</i>	-	<i>d'Couren (egal op Häff oder Léiercouren)</i>
<i>les employés</i>	-	<i>d'Employéen</i>
<i>les employées</i>	-	<i>d'Employéeën</i>

- d) Am Zesummenhank mat der Äifeler n-Regel gëtt de Problem mat der Mehrzahl vu verschidde franséische Wiederer, déi mat stommem <e> ophalen, doduerch geléist, datt d'lëtzebuergesch Endung <ë> geschriwwen gëtt.

Beispiller

ouni <n>:	<i>Chancéglächheet, Assurancéwiesen,</i>
	<i>d'Poubellé voll maachen, d'Corbeillé fëllen,</i>
	<i>d'Ficellé bréngen</i>
mat <n>:	<i>d'Poubellen eidel maachen, d'Corbeillen</i>
	<i>droen, d'Ficellen opwéckelen</i>

- e) Bei der Mehrzahl vun zesummegesatene franséische Wiederer gëtt dat éischt Wuert grouss geschriwwen, d'Wiederer ginn, mat Ausnahm vum leschte Wuert, an der franséischer Einzahl geschriwwen, se ginn duerch Trait-d'unione verbonnen, an dat lescht Wuert kritt eng lëtzebuergesch Mehrzahlsendong.

Beispiller

Chargé-de-couren, Chaise-longuen, Fait-accomplien, Grande-surfacen, Point-de-vuen, Procès-verbalen, Repas-sur-rouen, Sens-interditen, Trait-d'unionen

- f) Franséisch Wiederer déi et och am Däitsche gëtt:

Allgemeng sief festgehalen, datt mir eis an deem Fall méi un déi däitsch Schreifweis halen. An dem Fall falen déi franséisch diakritesch Zeechen natierlech ewech.

Beispiller

Affär, Aktioun, Aktionär, Büro, Députéierten, Detail, egal, Fassad, Fiktoun, Millionär, Pétitioun, Realitéit, Sekretär

5.2 Griichesch Wieder:

Mir respektéieren am Prinzip d'Original-Schreifweis vun de griichesche Wiederer, iwwerhuelen awer méi einfach Schreifweis aus de moderne Sproochen:

Beispiller

Bibliothéik, Chrëschtdag, Delphin, Orthographie, Philosophie, Theater, Thes, Thema, Theologie, Thermometer

awer: *Elefant, Fantasie, Fotografie*

Hunn sech aus där Sprooch awer schonn typesch lëtzebuergesch Wieder erginn, da loosse mer den <h> ewech:

Beispiller

den Téid, d'Téik

Bei den agebiergerte Wieder setze mer dann och eis eegen diakritesche Zeechen:

Beispiller

d'Tëlee (awer Televisioun!), de Vëlo

5.3 Englesch Wieder:

Och bei den englesche Wieder respektéiere mir am Prinzip deenen hir Schrifweis.

D'lëtzebuergesch Mehrzahl forméiert sech awer no eise Sproochgewunnechten.

Beispiller

Jeep - Jeopen; Club - Clibb - Clippercher; Slip - Slippen

6. <ss> am Lëtzebuergesche bei däitsche Wieder mat <chs> oder <z>

Bei lëtzebuergesche Wieder mat [s] deen engem däitschen <chs> oder <z> entsprécht, schreiwe mir <ss>::

Beispiller

Flachs - Fluess; Fuchs-Fuuss; Wachs-Wuess; Ochse-Uess; Weizen-Weess

7. Wann en 3. Konsonant bääkënnt ...

Wa bei Wieder mat dueblem Konsonant duerch eng Veränderung vum Wuert en drëtte Konsonant derbäi kännt, da fällt deen zweete Konsonant doduerch net ewech (dueble Konsonantismus vum «Radikal»):

Beispiller

Allerhellegen - Allerhellgen; knapp - knapps; Famill - Familljen, Kapp - Käppchen; Mann - Männchen; mann - op d'mannst

8. De Konsonant <j>

Wieder mat donklem «franséischem» <j> ginn net méi <jh> geschriwwen, mee einfach <j>.

Beispiller

(hell)	<i>joen, Jeeér, Joffer</i>
(donkel)	<i>Jang, Jemp, jicken, just</i>

9. D'Verben

D'Schreiwe vun de Verbe war èmmer eng vun de schwierigste Saachen an eiser Sprooch, well een ni d'Schrëftbild vun alle Konjugatiounsforme virun sech hat a well et esou e Buch bis elo och net gëtt (Typ “Bescherelle”).

Am Interessi vu méi Klorheet, Konsequenz a Sécherheet am Schreiwe ginn dës 3 wichteg Neierongen agefouert:

- Mir gi beim Konjugéieren net méi vum däitschen, mä vum lëtzebuergesche Infinitiv aus;
  - Mir respektéieren den duebele Konsonant vum “Radikal”;
  - Mir schreiwen och d'Verben <sinn, hunn, ginn, goen, stoen an doen> no den allgemenge Regelen sub 1a.
- 9a) D'Schreibweis vun de Verben orientéiert sech, wat den eenzelen oder dueble Konsonant ugeet, beim Konjugéieren um lëtzebuergeschen Infinitif (an net um däitschen).

Mir soen:	<i>falen</i>	<i>behalen</i>	<i>gëllen</i>	<i>fannen</i>
Mir schreiwen also:	<i>du fäls</i>	<i>du behäls</i>	<i>du gëlls</i>	<i>du fënnns</i>
an net:	<i>du *fälls</i>	<i>du *behälts</i>	<i>du *gëlts</i>	<i>du *fënds</i>
(däitsch):	<i>fallen</i>	<i>behalten</i>	<i>gelten</i>	<i>finden</i>

Den dueble Konsonantismus vum «Radikal» bleift an alle Formen erhalten,

Beispiller

wëllen:	<i>du wëlls</i>	<i>hie wëllt</i>	<i>gewollt</i>
fannen:	<i>du fënnns</i>	<i>hie fënnt</i>	<i>fonnt</i>
gëllen:	<i>du gëlls</i>	<i>hie gëllt</i>	<i>gegollt</i>

- 9b) Bei Verbe mat der Endsilb <-wen> am Infinitiv, déi vun däitsche Verbe mat der Endsilb <-ben> stamen, schreiwe mer den <w> oder den <f>, jeenodeem ob de Konsonant stëmmhaft oder stëmmlos ass:

Beispiller

<i>schreiben/schreiwen</i>	<i>glauben/gleewen</i>	<i>graben/gruewen</i>
<i>ech schreiwen</i>	<i>ech gleewen</i>	<i>ech gruewen</i>
<i>du schreifs</i>	<i>du gleefs</i>	<i>du gruefs</i>
<i>geschriwwen</i>	<i>gegleeft</i>	<i>gegruewen</i>
<i>Schreibweis</i>	<i>Glawen, Glaf</i>	<i>Gruef, Graf</i>

- 9c) D'Endonge mat engem ([ç] an [c]) ginn am Imperfekt, am Konditional an am Perfekt èmmer mat <ch> geschriwwen:

Beispiller

ech louch, ech mouch, ech léich, ech méich, geluecht

Règlement ministériel du 29 janvier 2001 portant certification des compétences de communication en luxembourgeois.

(Mém. A - 22 du 20 février 2001, p. 738)

Art. 1er.

Les certifications instituées par le règlement grand-ducal du 6 juillet 1994 attestent séparément les compétences de communication à l'oral et à l'écrit. Elles certifient les niveaux suivants:

1. Létzebuergesch als Friemsprooch:**1.1. - Compétences à l'oral****1.1.1.- Compréhension**

- Niveau de base: Zertifikat, Létzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes
 Niveau moyen: Éischten Diplom, Létzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes
 Niveau avancé: Zweeten Diplom, Létzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes

1.1.2.- Expression

- Niveau de base: Zertifikat, Létzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdrock
 Niveau moyen: Éischten Diplom, Létzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdrock
 Niveau avancé: Zweeten Diplom, Létzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdrock

1.2. - Compétences à l'écrit**1.2.1.- Compréhension**

- Niveau de base: Zertifikat, Létzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständnes
 Niveau moyen: Éisichten Diplom, Létzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständnes
 Niveau avancé: Zweeten Diplom, Létzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständnes

1.2.2.- Expression

- Niveau de base: Zertifikat, Létzebuergesch als Friemsprooch, schräftechen Ausdrock
 Niveau moyen: Éisichten Diplom, Létzebuergesch als Friemsprooch, schräftechen Ausdrock
 Niveau avancé: Zweeten Diplom, Létzebuergesch als Friemsprooch, schräftechen Ausdrock

Tout candidat est libre de se présenter aux épreuves pour la certification de l'une de ces compétences seulement. En conséquence, l'examen est à organiser de façon qu'un candidat puisse se soumettre aux épreuves de compréhension et/ou d'expression à l'oral et ait une certification de son niveau dans la compréhension et/ou l'expression orales. De même, il pourra se soumettre à des épreuves de compréhension et/ou d'expression à l'écrit et se faire certifier sa maîtrise de la compréhension et/ou de l'expression écrites.

Lors d'une même session d'examen, une inscription à la même compétence à des niveaux différents n'est pas possible.

2. Ieweschten Diplom Létzebuergesch:

Niveau: maîtrise de la langue telle qu'on peut l'attendre d'une personne de même niveau de formation qui parle, lit et écrit sa langue maternelle.

L'examen comporte à la fois des épreuves d'oral et d'écrit, de compréhension et d'expression: Héierverständnes - Mëndlechen Ausdrock - Liesverständnes - Schrifftlechen Ausdrock. Le «leweschten Diplom Lëtzebuergesch» n'est octroyé qu'au candidat ayant réussi les quatre compétences. Toutefois, un certificat attestant séparément les compétences dans lesquelles le candidat a réussi, peut être établi sur demande.

Art. 2.

Les certifications «Lëtzebuergesch als Friemsprooch» attestent les compétences suivantes:

1. Niveau de base:

- Zertifikat, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes
- Zertifikat, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdrock
- Zertifikat, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständnes
- Zertifikat, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, schrifftlechen Ausdrock

L'examen certifie les compétences fixées par le Conseil de l'Europe pour le niveau A2 du CADRE EUROPÉEN COMMUN DE RÉFÉRENCE:

Le candidat peut comprendre des expressions et un vocabulaire très fréquent relatifs à tout ce qui le concerne de près. Il peut faire une série de phrases simples pour décrire des personnes, ses conditions de vie et sa situation professionnelle. Il peut lire et trouver une information particulière dans des textes courts très simples et des documents courants. Il peut écrire des notes et messages simples relatifs à des besoins immédiats et une lettre personnelle très simple.

2. Niveau moyen:

- Éischten Diplom, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes
- Éischten Diplom, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdrock
- Éischten Diplom, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständnes
- Éischten Diplom, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, schrifftlechen Ausdrock

L'examen certifie les compétences fixées par le Conseil de l'Europe pour le niveau B1 du CADRE EUROPÉEN COMMUN DE RÉFÉRENCE:

Le candidat peut comprendre l'essentiel d'énoncés clairs et courants sur des sujets familiers. Il peut raconter des événements ou une histoire, donner des explications et exprimer ses sentiments. Il peut comprendre des textes relatifs à la vie quotidienne, la description d'événements et l'expression de sentiments. Il peut écrire un texte simple et cohérent sur des sujets d'intérêt personnel, décrire des expériences et impressions.

3. Niveau avancé

- Zweeten Diplom, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes
- Zweeten Diplom, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdrock
- Zweeten Diplom, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständnes
- Zweeten Diplom, Lëtzebuergesch als Friemsprooch, schrifftlechen Ausdrock

L'examen certifie les compétences fixées par le Conseil de l'Europe pour le niveau B2 du CADRE EUROPÉEN COMMUN DE RÉFÉRENCE:

Le candidat peut comprendre des discours longs, les informations télévisées et des films en langue standard. Il peut s'exprimer de façon détaillée sur une grande gamme de sujets relatifs à ses centres d'intérêt. Il peut lire des articles et des comptes rendus sur des questions contemporaines et un texte littéraire en prose. Il peut écrire un rapport, transmettre des informations et donner des raisons pour ou contre une opinion donnée.

Art. 3.

Pour les certifications «Lëtzebuergesch als Friemsprooch», parties «oral» et «écrit», les épreuves sont fixées comme suit:

1 - Compréhension de l'oral

1.1. Niveau de base

Zertifikat Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes

Compréhension globale d'un court dialogue enregistré, d'une durée maximale de 1 minute ainsi qu'une épreuve de discrimination phonétique.

1.2. Niveau moyen

Éischten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes

Compréhension d'un dialogue ou d'une interview enregistrés, d'une durée maximale de 1,5 minutes ainsi qu'une épreuve discriminatoire d'intonation.

1.3. Niveau avancé

Zweeten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Héierverständnes

Compréhension d'un enregistrement authentique tiré de la vie sociale, professionnelle ou culturelle, d'une durée maximale de 2 minutes.

2 - Expression orale**2.1. Niveau de base**

Zertifikat Lëtzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdruck

Présentation de sa personne et de son cadre de vie et description d'un objet, d'une personne, d'un événement.

2.2. Niveau moyen

Éischten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdruck

Prise de position personnelle sur un sujet d'intérêt général ainsi que description avec commentaire d'une situation ou d'un événement.

2.3. Niveau avancé

Zweeten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch, mëndlechen Ausdruck

Prise de position détaillée et argumentée sur un sujet d'intérêt général.

3 - Compréhension de l'écrit**3.1. Niveau de base**

Zertifikat Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständniss

Compréhension globale d'une note, d'une annonce, d'un texte courts et simples.

3.2. Niveau moyen

Éischten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständniss

Compréhension globale et détaillée de communications courtes de la vie publique.

3.3. Niveau avancé

Zweeten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch, Liesverständniss

Compréhension globale et détaillée de textes d'une certaine complexité tirés de la vie sociale ou professionnelle.

4 - Expression écrite**4.1. Niveau de base**

Zertifikat Lëtzebuergesch als Friemsprooch, schréftlechen Ausdruck

Rédaction d'une courte note, d'un message personnel à l'aide de phrases simples.

4.2. Niveau moyen

Éischten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch, schréftlechen Ausdruck

Rédaction de textes simples et cohérents sur des sujets familiers dans une langue simple.

4.3. Niveau avancé

Zweeten Diplom Lëtzebuergesch als Friemsprooch, schréftlechen Ausdruck

Rédaction de textes cohérents, personnels ou professionnels, dans une langue adaptée à la situation.

Art. 4.

La certification «leweschten Diplom Lëtzebuergesch» atteste une maîtrise de la langue semblable à celle d'un autochtone.

A l'oral, le candidat a approximativement la même aisance dans la compréhension et l'expression que dans sa langue maternelle. Il sait communiquer et discuter sans problèmes dans toutes les situations de la vie sociale, professionnelle et culturelle.

A l'écrit, il comprend les textes d'actualité ou littéraires dans le détail. Il s'exprime d'une manière pertinente et fluide, tout en respectant l'orthographe, sur tous les faits de la vie économique, sociale ou culturelle.

Art. 5. Teneur et forme des certificats et diplômes

Les certificats et diplômes mentionnent les nom, prénom, date et lieu de naissance et nationalité du candidat ainsi que le nom du certificat ou diplôme obtenu, avec spécification des compétences.

Pour chacun des certificats ou diplômes, distinction est faite entre:

- Héierverständniss
- mëndlechen Ausdruck
- Liesverständniss
- schréftlechen Ausdruck

Au verso, chaque certificat et diplôme porte une note explicative en français ou en luxembourgeois concernant les compétences attestées.

Les certificats et diplômes sont établis par le Centre de Langues Luxembourg et signés par le président et le secrétaire du jury. Ils sont contresignés par le ministre ayant l'éducation des adultes dans ses attributions, ou par son délégué.

Art. 6. Modalités d'organisation

Le Centre de Langues Luxembourg est chargé de l'information sur les examens. Au moins un mois avant la date limite des inscriptions, il publie dans la presse les dates et lieux des épreuves tout en mentionnant la date limite des inscriptions.

Le droit à l'inscription aux examens n'est pas soumis à des conditions particulières, ni de résidence ni de fréquentation d'un cours.

Le Centre de Langues Luxembourg reçoit les inscriptions écrites sur formulaires mis à la disposition des candidats. Il convoque les candidats aux épreuves d'après un schéma établi par le jury.

Chaque candidat participe aux frais d'organisation de l'examen. Il verse à Langues et Culture asbl, chargée de la gestion des examens étrangers du Centre de Langues Luxembourg, un montant non remboursable, à déterminer par le jury en fonction des frais réels. Ce montant ne peut dépasser 50 EUR.

Le certificat ou diplôme n'est délivré au candidat qu'après versement de sa participation aux frais d'organisation.

Art. 7. Contenu et déroulement des épreuves, évaluation des épreuves

Les épreuves d'expression orale sont passées individuellement devant deux examinateurs. Les examinateurs notent leur appréciation immédiatement après le passage du candidat. A cette fin, ils se servent du barème d'appréciation que le jury aura élaboré ensemble avec les épreuves. La note obtenue par le candidat dans une épreuve est la moyenne des notes données par les deux examinateurs.

Les épreuves de compréhension de l'oral, de compréhension de l'écrit et d'expression écrite sont des épreuves communes. Chaque épreuve est corrigée par deux examinateurs. La note obtenue est la moyenne des notes attribuées par chacun des examinateurs.

Compte tenu des appréciations, le jury décide de la réussite d'un candidat, séparément pour chaque compétence. Les certifications en luxembourgeois ne prévoient pas de mentions de distinction.

Au cours des épreuves, les instructions des examinateurs sont à observer de façon stricte. Tout non-respect de ces instructions peut entraîner, le cas échéant, l'exclusion du candidat de la session en cours.

Le Centre de Langues Luxembourg établit les certifications et archive les résultats. Après signature par le jury, celui-ci transmet les certifications, pour signature, au ministre ayant l'éducation des adultes dans ses attributions. Elles sont enregistrées par le Service de la formation des adultes.

Art. 8.

Le présent règlement ministériel remplace et abroge le règlement ministériel du 28 novembre 1994 portant certification des compétences de communication en luxembourgeois.

Règlement grand-ducal du 5 février 2007 déterminant l'organisation du Conseil permanent de la langue luxembourgeoise.

(Mém. A - 19 du 26 février 2007, p. 502)

Art. 1er.

Dans ses missions d'étude, de description et de diffusion de la langue luxembourgeoise, le Conseil permanent de la langue luxembourgeoise (ci-après appelé «Conseil») coordonne les travaux des différents groupes de travail chargés en la matière par le Gouvernement et collabore avec les instituts culturels et scientifiques ayant dans leurs missions l'étude et la recherche sur la situation linguistique au Grand-Duché de Luxembourg. Il peut initier et superviser des projets de recherche et des actions de promotion de la langue luxembourgeoise dans les domaines qui sont les siens. Il émet en outre des avis et recommandations sur des questions lui posées par les membres du Gouvernement ayant respectivement la Culture et l'éducation nationale en leurs attributions (ci-après appelés «membres du Gouvernement»).

Art. 2.

Le Conseil se réunit aussi souvent que ses missions l'exigent. Le président, nommé par arrêté grand-ducal, convoque aux réunions du Conseil.

Art. 3.

Le président coordonne les travaux et dirige les réunions. En son absence, le membre du Conseil le plus âgé le remplace. Le Conseil peut se faire assister par un secrétaire administratif désigné par le ministre ayant la Culture dans ses attributions.

Art. 4.

Au sein du Conseil des groupes restreints peuvent être institués qui ont pour mission de suivre la coordination des groupes de travail visés à l'article 1er et de préparer les avis et recommandations à adopter par le Conseil. Un règlement d'ordre intérieur du Conseil, à approuver par les membres du Gouvernement, définit le nombre, les attributions, la composition et les modalités de fonctionnement de ces groupes restreints.

Art. 5.

Le Conseil ne peut délibérer valablement que si la majorité de ses membres est présente. Les décisions sont prises à la majorité simple. En cas d'égalité des voix, celle du président ou de celui qui le remplace est prépondérante.

Art. 6.

Les décisions du Conseil sont transmises sous forme d'avis ou de recommandation au Gouvernement. Le Conseil soumet annuellement un rapport d'activités au Gouvernement.

Art. 7.

Le règlement grand-ducal du 29 juillet 1999 portant création du Conseil permanent de la langue luxembourgeoise est abrogé.

Art. 8.

Notre Secrétaire d'Etat à la Culture, à l'Enseignement supérieur et à la Recherche et Notre Ministre de l'Éducation nationale et de la Formation professionnelle sont chargées de l'exécution du présent règlement qui sera publié au Mémorial.